

Een croissant of een krazzant?

Onderzoek naar het fonologisch aanpassingsgedrag van Vlaamse- en Nederlandse sprekers

Eline von Oerthel

ANR: 370032

Masterscriptie

Communicatie- en Informatiewetenschappen

Specialisatie Communicatie Design

Faculteit Geesteswetenschappen

Universiteit van Tilburg, Tilburg

Begeleider: Prof. dr. M.G.J. Swerts

Tweede lezer: Prof. dr. A.A. Maes

Juli 2014

Voorwoord

Toen ik twee jaar geleden mijn HBO Communicatie diploma in ontvangst nam, had ik voor mezelf heel duidelijk voor ogen wat ik hierna wilde doen; een pre-master en master volgen aan de Universiteit van Tilburg. Over de specialisatie heb ik eigenlijk ook geen seconde getwijfeld. Mijn interesse voor tekst en taal bleek prima aan te sluiten op de specialisatie Communicatie Design en ik heb de vakken op dit gebied gedurende mijn pre-master en master met veel plezier gevolgd. Hoewel ik het Wo-niveau als een stuk zwaarder en intensiever heb ervaren dan het Hbo-niveau, zijn de afgelopen twee jaar voorbij gevlogen. De masterscriptie, het allerlaatste onderdeel voordat ik mijn studententijd dan daadwerkelijk af ga ronden. Toen mij werd verteld dat je uit een tal scriptieonderwerpen kon kiezen had ik nooit verwacht dat er een onderwerp tussen zou staan dat me zo aan zou spreken als deze. Natuurlijk zaten er genoeg onderwerpen tussen die zich focusten op de Nederlandse taal, maar ik kon me geen leuker onderwerp meer bedenken dan het aanpassingsgedrag tussen Vlamingen en Nederlanders wanneer zij met elkaar interacteren. De woordenschat en de uitspraak van Vlaamse sprekers hebben mij op een of andere manier altijd al weten te fascineren, met name omdat ik deze veel beschaafder en beleefder over vind komen dan dat van Nederlandse sprekers. Gedurende dit onderzoek, waarin ik te maken heb gehad met een aantal Vlaamse participanten én een Vlaamse scriptiebegeleider, is dit gevoel dan ook eigenlijk alleen maar versterkt.

Maar niet alleen de vriendelijkheid zal me bijblijven. De intensieve begeleiding die ik heb mogen ontvangen van mijn scriptiebegeleider tijdens het schrijven van mijn masterscriptie heeft ertoe bijgedragen dat ik deze periode als heel prettig heb ervaren en daarvoor wil ik prof. dr. M.G.J. Swerts ontzettend bedanken. Wanneer ik anderen vertel dat hij ruim een week in Vlaanderen is geweest om dit experiment daar te kunnen begeleiden zijn de meesten met stomheid geslagen. En ik eigenlijk ook nog steeds, want dat is toch wel iets héél unieks. Daarnaast wil ik mijn tweede lezer prof. dr. A.A. Maes bedanken voor de tijd die hij/zij heeft genomen voor het lezen en beoordelen van mijn scriptie. Uiteraard gaat er ook een woord van dank uit naar mijn ouders omdat zij mij hebben gestimuleerd en het voor mij mogelijk hebben gemaakt om twee studies af te ronden. Verder wil ik iedereen bedanken die heeft bijgedragen aan mijn ontzettend leuke studententijd.

Eline von Oerthel

Juli, 2014

Samenvatting

Het Nederlands is de officiële wettelijke naam voor de taal die wordt gesproken in Nederland en Vlaanderen. Toch zijn er meerdere verschillen te constateren op met name fonologisch, semantisch, lexicaal en morfologisch gebied tussen de varianten die in die twee gebieden gesproken worden. De ontwikkeling van het taallandschap in Vlaanderen en Nederland is namelijk een stuk anders verlopen; waar in Nederland een standaardtaal op een natuurlijke wijze tot ontwikkeling kon komen, hadden de Vlamingen te maken met een taalisolement en de verfransing. De taalonzekerheid van de Vlamingen en de taalattitudes die hieruit zijn voortgevloeid hebben nog steeds invloed op het taalgedrag van de huidige generatie sprekers. Daarom is er onderzocht, aan de hand van een spel dat gespeeld werd via Skypeverbinding, of sprekers uit Vlaanderen en Nederland zich aanpassen aan elkaar wanneer zij met elkaar interacteren. De focus hierbij lag op fonologisch aanpassingsgedrag, wat wil zeggen dat gekeken werd naar specifieke woorden met verschillende uitspraakvarianten (uitspraak van bijvoorbeeld het Franse leenwoord ‘croissant’). Hiermee is het onderzoek van Van Heteren (2014), wat zich focuste op lexicaal aanpassingsgedrag (bank – zetel), gerepliceerd. In dit experiment werd (in overeenstemming met het onderzoek van Van Heteren (2014)) verwacht en gevonden dat Vlaamse sprekers zich in grotere mate aanpasten aan de Nederlandse spreker dan andersom. Daarnaast is onderzocht wat de verhouding tussen het lexicaal- en fonologisch aanpassingsgedrag van Vlaamse- en Nederlandse sprekers is, en hieruit bleek dat Vlaamse sprekers zich op lexicaal gebied vaker aanpassen dan op fonologisch gebied.

Inhoudsopgave

Paginanr.

1. Inleiding

2. Theoretisch Kader

2.1 De ontwikkeling van het Nederlandse- en Vlaamse taallandschap

2.2 Taalattitude en taalgedrag

2.3 Nederlandse en Vlaamse cultuurverschillen

2.4 Aanpassingsgedrag tijdens interacties tussen Vlamingen en Nederlanders

2.5 Fonologische verschillen

2.6 Onderzoeksvraag en hypothesen

3. Methode

3.1 Participanten

3.2 Materiaal

3.3 Procedure

4. Resultaten

4.1 Fonologische aanpassing

4.2 Fonologische aanpassing en de relatie tot lexicale aanpassing

5. Conclusie & Discussie

5.1 Conclusie

5.2 Discussie

Referenties

Bijlage 1. Overzicht icoontjes fonologische- en lexicale aanpassing

Bijlage 2. Informatie- en consentverklaring

Bijlage 3. Overzicht participanten

Bijlage 4. Fonologische aanpassingen (convergentie) per woord

1. Inleiding

“Morgenochtend ga ik op mijn tandem met een bikini aan een verse croissant halen.”

Een normale Nederlandse zin. Maar wanneer je deze zin laat uitspreken door iemand uit Nederland en iemand uit Vlaanderen is vrijwel direct een duidelijk verschil in uitspraak hoorbaar. Zo zal ‘*croissant*’ door een Vlaming doorgaans veel meer met een Frans accent worden uitgesproken dan hoe een Nederlander dit uitspreekt, ‘*tandem*’ door de Nederlander juist veel meer met een Engels accent dan de Vlaming en leggen de Vlamingen de klemtoon op de eerste lettergreep van het woord ‘*bikini*’ waar Nederlanders dit op de tweede lettergreep leggen. Naast uitspraakverschillen tussen het Vlaams en het Nederlands, is het opvallend dat Vlamingen af en toe totaal andere woorden gebruiken dan Nederlanders. Zo zal de Nederlandse spreker een ‘kop koffie’ bij de croissant bestellen, terwijl de Vlaamse spreker eerder om een ‘tas koffie’ zal vragen.

Deze verschillen op het gebied van taal hebben voor een belangrijk deel te maken met de verschillende ontwikkelingen van het Nederlandse en Vlaamse taallandschap, die voor de Vlamingen nu eenmaal veel ongelukkiger is verlopen dan voor de Nederlanders (2.1) en hieruit zijn bepaalde taalattitudes voortgevloeid welke zich uiten op het gebied van onder meer het taalgedrag (2.2). Verder kennen Vlaanderen en Nederland verschillen in cultuur (2.3). Het is dan ook een opvallend gegeven dat twee buurlanden als Nederland en België, die ooit zelfs samen één waren, zo sterk van elkaar kunnen verschillen. Sterker nog, antropoloog Hofstede (1980) vond nergens twee aangrenzende landen met een (gedeeltelijk) gemeenschappelijke taal dat een groter cultuurverschil kent.

Een interessante vraag hierbij is dan ook of sprekers uit Vlaanderen en Nederland, waar in beide gevallen het Nederlands de officiële taal is, zich tijdens interactie iets aantrekken van de merkbare taalverschillen (zoals zojuist besproken) en zich zullen aanpassen aan de ander of niet. Van Heteren (2014) deed recentelijk onderzoek naar het lexicale (woordenschat) aanpassingsgedrag van Vlamingen en Nederlanders door participanten van haar onderzoek een spel met elkaar te laten spelen via een Skypeverbinding (2.4). Tijdens dit spel diende verschillende uitgebeelde icoontjes, welke op lexicaal gebied van elkaar verschillen in het Vlaams en Nederlands (kop koffie – tas koffie), meerdere keren te worden benoemd door de participanten en werd er gemeten of dat de participanten zich aanpasten aan de tegenstander van het spel. Verwacht en gevonden werd dat de Vlaamse participanten zich

op lexicaal gebied meer aan de Nederlandse participanten aanpasten tijdens deze interactie dan andersom.

Echter, Van Heteren (2014) heeft niet getest of deze resultaten ook gelden voor de verschillen in uitspraak tussen Vlamingen en Nederlanders. Daarom zal in dit onderzoek het experiment van Van Heteren (2014) gerepliceerd worden en de focus liggen op het aanpassingsgedrag op het gebied van uitspraakverschillen tussen Vlamingen en Nederlanders (2.5). Tevens zal worden nagegaan hoe het lexicale en fonologische aanpassingsgedrag zich tot elkaar verhoudt; dus of de participanten zich op het ene gebied meer aanpassen dan op het andere gebied, of juist evenveel. De opzet van dit onderzoek zal in hoofdstuk 3 worden toegelicht en de resultaten worden in hoofdstuk 4 besproken. Ten slotte volgen de conclusie en discussie in het laatste hoofdstuk (5).

2. Theoretisch kader

2.1 De ontwikkeling van het Nederlandse en Vlaamse taallandschap

2.1.1 Standaardtaal

Allereerst is het van belang om stil te staan bij de definitie van standaardtaal. Standaardtaal kan volgens Janssens en Marynissen (2003) als volgt worden gedefinieerd:

‘De variëteit die in principe door alle leden van de gemeenschap, in het gehele taalgebied en in alle domeinen en situaties gebruikt kan worden. Spelling, uitspraak, grammatica en woordenschat van de standaardtaal zijn geïunifomeerd en vastgelegd. Het is de variëteit met de hoogste maatschappelijke status, die als officiële taal fungeert’ (Janssens & Marynissen, 2003:177).

De Nederlandse standaardtaal is het Algemeen Beschaafd Nederlands (ABN), ook wel het Algemeen Nederlands (AN) of Standaardnederlands. Het ABN is vastgelegd in naslagwerken zoals woordenboeken en grammatica's en wordt door de Nederlandse taalgemeenschap als norm voor correct taalgebruik geaccepteerd. Hoewel vandaag de dag het Nederlands in zowel Vlaanderen als Nederland de moedertaal is, is het noemenswaardig dat de ontwikkeling van het ABN in Nederland en Vlaanderen een verschillende voorgeschiedenis en status hebben.

Hoewel het Nederlands de enige officiële wettelijke naam is voor de taal in Nederland en Vlaanderen, zijn ook het ‘Hollands’ en ‘Vlaams’ veelgebruikte benamingen hiervoor. De eerste wordt vaak gebruikt voor het in Nederland gebruikte Nederlands en de tweede voor het Belgische Nederlands. Echter, dit zijn geen officiële benamingen maar namen van dialecten of groepen van dialecten, waarbij Hollands verwijst naar de dialecten van het voormalige graafschap Holland en Vlaams verwijst naar de dialecten van het voormalige graafschap Vlaanderen.

2.1.2 Historische achtergrond

Zoals zojuist besproken kent de ontwikkeling van het ABN in Nederland en Vlaanderen een verschillende voorgeschiedenis. In de 16e eeuw kwam het in de Nederlanden tot een opstand die uiteindelijk heeft geleid tot een politieke scheiding van het rijk, waarbij de noordelijke provincies zich onafhankelijk verklaarden en het zuiden zich over gaf aan de

katholieke Spanjaarden (de Val van Antwerpen). Deze scheidingslijn kwam ongeveer overeen met de huidige landgrens tussen Nederland en België. Vanaf dit moment kennen het noorden en zuiden een eigen geschiedenis, wat ook geldt voor de taal; in de zelfstandige Republiek in het noorden kon op natuurlijke wijze een standaardtaal tot ontwikkeling komen, terwijl vreemde heersers (waaronder de Spanjaarden en Fransen) ervoor hebben gezorgd dat Vlaanderen geen standaardtaal ontwikkelde. Daarom is het zinvol om de ontwikkeling van het Nederlandse en Vlaamse taallandschap afzonderlijk te bespreken. Als belangrijkste bron voor deze informatie is een artikel van de afdeling Nederlandse Taalkunde aan de FU Berlin geraadpleegd.

2.1.2.1 Nederland

In de middeleeuwen bestond er in de Nederlanden geen algemene taal, maar in de verschillende gewesten werden verschillende dialecten gesproken. Verschillende externe factoren, zoals toenemende communicatie tussen de gewesten en de boekdrukkunst, droegen ertoe bij dat de behoefte aan een overkoepelende taal groeide. Sinds de 17e eeuw was er een Nederlandse standaardtaal in opbouw, welke was gebaseerd op Hollands dialect met een zekere inbreng van zuidelijke elementen. Noemenswaardig is dat dit voor alles een geschreven taal was, en zeker geen taal van de ‘gewone’ mensen, maar een taal van ontwikkelde, gecultiveerde, hogere kringen. Deze schrijftaal had onder meer door de complexe lange zinnen een kunstmatig karakter en stond ver af van de spreektaal, waarvoor men tot dan toe weinig aandacht had gehad. Pas in de loop van de 19^e eeuw kwam er een steeds sterkere reactie van taalkundigen en auteurs op deze onnatuurlijke schrijftaal en er werd dan ook opgeroepen tot meer aandacht voor de spreektaal. Naar het eind van de 19^e eeuw kwamen er steeds meer ideeën over een ‘beschaafde’ uitspraak met het Hollands van de elite als uitgangspunt. In een veranderende maatschappij, met toenemende mobiliteit en bevolkingsvermenging, ontstond er een behoefte aan gesproken standaardtaal en in de loop van de 20^e eeuw is het ABN verspreid. Rond de jaren '60 van de 20^e eeuw is het ABN algemeen geaccepteerd en verspreid; iedereen verstaat het in Nederland en de meeste mensen spreken het. Deze explosieve verspreiding van het ABN in Nederland is mede te danken aan verplicht en verbeterd onderwijs en de media.

Na 1970 veranderde de houding tegenover het ABN, dat als een nette variant tegenover dialect en ‘onverzorgde’ taal stond, sterk door maatschappelijke veranderingen (zoals gelijkheid en democratisering). Discriminatie op basis van een regionale uitspraak werd niet meer getolereerd en de benaming van het ABN werd bekritiseerd; men ging liever van

Algemeen Nederlands spreken. Vanaf nu werden omgangsvormen lossen en taalvormen uit de informele sfeer en ook regionale varianten (zowel qua uitspraak als woordkeuze) zijn tot de standaardtaal doorgedrongen. Onder invloed van zowel de dialecten als van andere talen zoals Engels, Duits of Frans verandert de standaardtaal aanzienlijk en andersom voltrekt de ontwikkeling van de dialecten zich met name onder de invloed van de standaardtaal.

De ontwikkeling van het Algemeen Nederlands heeft met diverse factoren te maken, zoals de woordenschat, de grammatica en de uitspraak. Sinds het laatste kwart van de 20^e eeuw heeft deze ontwikkeling van het gesproken noordelijke Standaardnederlands volgens Stroop (1998) dan ook een onverwachte wending genomen. De uitspraak van de drie Nederlandse diftongen *ei*, *ui* en *ou*, welke eeuwenlang constant gebleven was, schuift nu in een hoog tempo in de richting van *aai*, *ou* en *aau*. Dit verschijnsel wordt ook wel het Poldernederlands genoemd (Stroop, 1998) en komt in heel Nederland voor. Vandaag de dag worden door de massamedia aan de lopende band nieuwe woorden geïntroduceerd en verspreid waardoor ze gemakkelijk in de standaardtaal terecht komen. Momenteel worden de meeste woorden aan het Engels ontleend en in veel gevallen worden de spelling en de uitspraak van de Engelse woorden vernederlandst. Echter, de invloed van het Duits wordt duidelijk teruggedrongen door deze sterke invloed van het Engels. Wat betreft de talrijke Franse leenwoorden bestaan er ook Nederlandse woorden met dezelfde betekenissen, aangezien Franse ontleningen de Nederlandse woorden niet helemaal konden verdringen en daarom naast elkaar worden gehandhaafd (bijvoorbeeld *visite* en *bezoek*).

2.1.2.2. Vlaanderen

Sinds de politieke scheiding van de Nederlanden ging het bezette zuiden geen positieve periode tegemoet: bij de Vrede van Utrecht in 1713 ging het gebied over naar de Oostenrijkse Habsburgers. Hoewel het Oostenrijkse bestuur het Frans nergens oplegde, verfransde de bovenlaag van de bevolking van de Vlaamse provincies zichzelf. Het Frans was in de zuidelijke Nederlanden de cultuurtaal van de hogere stand en intellectuelen, want het Frans had destijds veel prestige in Europa. Het Nederlands leefde alleen verder als dialectische omgangstaal van de bevolking in de noordelijke provincies van België en in het lager onderwijs en zij verstonden dan ook geen Frans. Toen Frankrijk in 1794 de zuidelijke Nederlanden veroverde werd een politiek van verfransing gevoerd; het Frans werd in alle provincies verplicht de enige toegestane taal voor het openbare leven. De verfransing van de lagere klasse wist echter niet te slagen, onder meer door slecht georganiseerd onderwijs en analfabetisme. Door deze verfransing ontstond er een sociale kloof tussen de maatschappelijk

hogere Franstalige bevolgingsklasse en het Nederlandstalige gewone volk (de meerderheid).

In 1815 kwam er een eind aan de Franse bezetting en tussen 1815 en 1830 was er een kortstondige hereniging van noord en zuid welke van groot belang is geweest voor de taalsituatie in het zuiden en voor de positie van het Nederlands in het bijzonder. Als koning Willem I er niet was geweest, was Vlaanderen volledig verfranst; hij voerde een taalpolitiek ten gunste van het Nederlands. Het Nederlands werd in 1819 dan ook uitgeroepen tot de enige officiële taal in de provincies West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, Antwerpen en Limburg en vanaf 1823 ook in het tweetalige Brabant. De oorspronkelijk Franstalige provincies mochten het Frans gewoon als officiële taal behouden. Willem I wilde niet enkel de verspreiding en kennis van het Nederlands bevorderen, maar ook het prestige van het Nederlands. Echter, de Franstalige moedertaalsprekers in de zuidelijke provincies van het rijk beschouwden de politiek van Willem I als een bedreiging voor het Frans. De druk van dit protest werd te groot en in de Vlaamse provincies werd het Frans ook weer toegelaten voor bepaalde administratieve en wettelijke zaken. In 1831 werd de taalvrijheid vastgelegd in de grondwet. In de praktijk betekende dit principe een herstel van de positie van het Frans als dominante taal in het openbare leven en het Nederlands had in het nieuwe koninkrijk automatisch een inferieure positie.

Er was echter een groep Vlamingen, personen die kennis en motivatie hadden opgedaan ten tijden van het Verenigd Koninkrijk, die wel reageerde op de dominantie van het Frans, en hiermee ontwikkelde zich een nieuw Vlaams nationaal bewustzijn. Tussen 1834 en 1840 ontstond de Vlaamse Beweging, welke zich inzette voor het recht van Vlamingen om hun eigen taal te gebruiken. In 1871 werd in de Vlaamse provincies de wet – Coremans goedgekeurd. De taalwetgeving die vanaf dit moment op gang kwam, houdt in dat het gebruik van talen in specifieke situaties wettelijk wordt vastgelegd. Voor de Vlamingen betekende dit het verwerven van rechten om hun taal in bepaalde situaties te mogen gebruiken en een stapsgewijze vernederlandsing van het openbare leven in Vlaamse provincies. Hierna volgde de wet – De Laet voor het gebruik van het Nederlands in het centrale bestuur en de wet – De Vigne – Coremans voor een gedeeltelijke vernederlandsing van het middelbaar onderwijs. De Vlaamse provincies werden dus tweetalig gemaakt terwijl Brussel en de Waalse provincies eentalig Frans bleven. Met de goedkeuring van de Gelijkheidswet kwam het tot een tweetalig België in 1899, maar in de praktijk bleven Brussel en Wallonië eentalig Frans.

Na de Eerste Wereldoorlog werd in plaats van tweetaligheid juist eentaligheid aangevraagd door de Vlaamsgezinden: men pleitte voor een eentalig Nederlandstalig Vlaanderen. In 1929 werd het Compromis des Belges gesloten, een overeenkomst tussen

Vlaamse en Waalse socialisten over de verhoudingen tussen bevolkingsgroepen in Vlaanderen en Wallonië. In de jaren '30 van de 20^e eeuw werden twee eentalige gebieden erkend en kwam er een einde aan de verfransing van het openbare leven in de Vlaamse provincies. De taalwetten in 1962 – 1963 legden uiteindelijk de taalgebieden vast: de grenzen van het Nederlandstalige- en Franstalige gebied, het Duitstalige gebied en het tweetalig Brussel. In 1973 werd door het decreet bepaald dat de officiële taal van Vlaanderen consequent Nederlands zou worden genoemd en niet meer Vlaams. Hiermee werd Vlaanderen officieel deel van het Nederlandse taalgebied.

Vanaf 1900 werden verschillende pogingen gedaan om het Nederlands van de Vlamingen zo dicht mogelijk bij dat van de Nederlanders te brengen om zo de bevolking vertrouwd te maken met het Nederlands van het noorden en het gebruik ervan te motiveren. Er werd aan taalplanning gedaan om het ABN te promoten en middelen aan te bieden waarmee mensen het ABN konden leren. Hierbij werd het eigen, vertrouwde dialect steeds in een negatief daglicht geplaatst. Rond 1980 kende in Vlaanderen het op het noorden gerichte gesproken Standaardnederlands zijn grootste spreiding. Het doel was dat het Nederlands van hoge- naar lage klassen zou doorsijpelen en dat de standaardtaal dan in zowel schrijftaal als in formele- en informele spreektaal zou worden gebruikt (De Caluwe, 2006). Echter, dit gebeurde niet en daarom vergelijkt Geeraerts (2001) de standaardtaal in Vlaanderen met een zondagspak: net als een zondagspak zou de standaardtaal iets zijn dat je op plechtige gelegenheden uit de kast haalt, maar verder zit het alleen maar stijf en ongemakkelijk. Het ABN was als het ware een vreemde taal voor de Vlaming en zou dan ook op die manier aangeleerd moeten worden, maar de onderwijstechnieken werden hier niet op afgestemd waardoor de Vlaming onvoldoende kennis had van de standaardtaal en zich dus oncomfortabel voelde het te spreken (Debrabandere, 2005).

2.1.3 Ontstaan 'tussentaal'

Hoewel het hedendaagse Nederlands in Vlaanderen en Nederland grotendeels gelijk is, zijn er toch verschillen te constateren op met name fonologisch- (de uitspraak van woorden), semantisch- (de betekenis van woorden), lexicaal- (de woordenschat) en morfologisch (de structuur van woorden) gebied (Bakema, 2003). Het opvallendst is waarschijnlijk het verschil in uitspraak; volgens Deprez (1985) duurt het naar waarschijnlijkheid niet eens één zin voor een Nederlander hoort dat hij met een Vlaming te maken heeft. Uit het onderzoek van Deprez en De Schutter (1980) bleek dan ook dat de participanten redelijk goed in staat zijn om Vlaamse en Nederlandse geluidsfragmenten in het Standaardnederlands in Vlaanderen

respectievelijk Nederland te situeren.

Als gevolg van onder andere het taalisolement van Vlaanderen, de Franse taalinvloed, de toenemende mobiliteit, de latere standaardisering in België (ten opzichte van Nederland) en daarmee samenhangende taalonzekerheid van de gemiddelde Vlaming, ontstond er in Vlaanderen ondanks alle pogingen tot vernederlandsing van de elite een spreektaal (tussentaal) die afwijkt van het ABN (Taeldeman, 1992; Plevoets, 2012; Cajot, 2012). Volgens Deprez en Geerts (1977) en Geerts (1985) kampten veel Vlamingen met taalonzekerheid doordat zij zich onwennig voelden tegenover de standaardtaal en het gebruik hiervan liever in dagelijkse situaties vermeden. Geeraerts (2002) interpreteert tussentaal als een symptoom van ‘pleinvrees’ voor de openbaarheid, die Vlamingen historisch met zich meedragen.

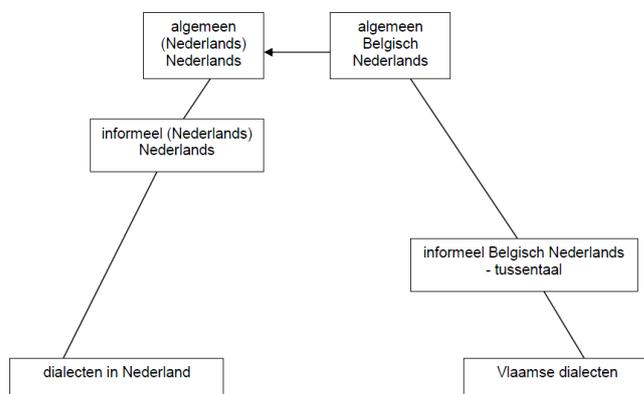
Deze ontstane tussentaal, ook wel het ‘Verkavelingsvlaams’ (Van Istendael, 1989) genoemd, wordt gekenmerkt door de opvulling van het continuüm tussen dialect en standaardtaal (de Caluwe, 2002). Voorbeelden van verschillen tussen het ‘Verkavelingsvlaams’ en de huidige standaardtaal zijn volgens Cajot (2012) het gebruik van het *gij*-systeem in plaats van het *jij*-systeem als vertrouwelijkheidspronomen, het gebruik van het verkleinsuffix *-ke* en de deletie van de eindmedeklinker in bepaalde korte woorden (*nie*, *da*, *goe*, *altij*, *wa*). Wat betreft fonologie worden de h-procope (*ebben* in plaats van *hebben*), de t-apocope (*da* in plaats van *dat*) en de apocope van eind-sjwa voor het volgende vocaal (*z’is ziek* in plaats van *ze is ziek*) in de literatuur vaak aangehaald als het gaat om kenmerken van tussentaal (De Vriendt 1995, Haeseryn 1996, Hendrickx 2001, Geeraerts 2001a, De Caluwe 2002, Van Gijssel et al. 2008, en Zenner et al. 2009).

2.1.4 Het huidige gebruik van tussentaal in Vlaanderen

Waar het Belgisch Nederlands eerst als ‘onvolkomen Nederlands’ werd gezien, werd dit na 1980 erkend en beschouwd als een ‘zich ontwikkelende nationale variant van het Nederlands, waarvan de standaardtaal het doel is’ (De Caluwe, 2000; Jaspers, 2001). Inmiddels wordt het Belgisch (Standaard-)Nederlands als een eigen variëteit beschouwd, welke voorlopig nog weinig verschillen kent met de Nederlandse norm (Cajot, 2012). De Vlaamse variant van het Standaardnederlands en de Nederlandse variant staan dan ook dicht bij elkaar. Ze verschillen naar alle waarschijnlijkheid minder van elkaar dan, bijvoorbeeld, Zwitsers Frans en Frans Frans, of Oostenrijks Duits en Duits Duits (Geeraerts, 2001). Met name op het gebied van semantiek en fonologie worden veel afwijkingen van de Nederlandse

norm niet meer als fout gerekend (Smits, 2012). Goossens (2000) en Beheydt (2003) voorspellen zelfs dat Vlaanderen op weg is naar een nieuwe tweetaligheid (standaardtaal en tussentaal naast elkaar), een proces dat wordt omschreven als ‘destandaardisering’.

Echter, typerend is dat de afstand tussen tussentaal en de standaardtaal in Vlaanderen beduidend groter is dan bijvoorbeeld tussen de informele en formele taal in Nederland (Geeraerts, Grondelaers & Speelman, 1999; Geeraerts, 2002). De term ‘tussentaal’ impliceert volgens De Schryver (2012) dan ook een taalkundige- en culturele minderwaardigheid, want in Nederland noemen ze compleet vergelijkbare verschijnselen simpelweg ‘informele spreektaal’. In Figuur 1 wordt dit gegeven schematisch gevisualiseerd:

Figuur 1: De stilistische stratificatie van het Nederlands

2.2 Taalattitude en taalgedrag

2.2.1 Definitie taalattitude

De pogingen tot vernederlandsing in Vlaanderen hebben tevens gezorgd voor een negatieve attitude ten opzichte van het gebruik van de standaardtaal (Taeldeman, 2008). Een vaak geciteerde definitie van taalattitude is die van Allport (1956), welke als volgt luidt:

‘A mental and neutral state of readiness, organized through experience, exerting a directive or dynamic influence upon the individual’s responses to attitude objects or situations with which it is related’ (Allport, 1956).

Hiermee beschouwt Allport (1956) attitude als een beïnvloedende factor en niet als een bepalende factor voor bepaald gedrag. In het Nederlandse taalgebied (Vlaanderen en Nederland) zijn al veel attitudeonderzoeken uitgevoerd, mede omdat deze belangrijk zijn voor het verklaren van taalphenomenen als dialectverlies, standaardisering en de opkomst van een

nieuwe variant (Vancompernelle, 2012). Omdat er in dit onderzoek wordt gekeken naar aanpassingsgedrag is het interessant om hier dieper op in te gaan.

2.2.2 De invloed van taalattitude op taalgedrag

Taalattitude is met name belangrijk om taalgedrag en –variatie adequaat te kunnen verklaren (Boves & Gerritsen, 1995; Munstermann & Van Hout, 1988; Knops & Van Hout, 1988; Vancompernelle, 2012). Taalattitudes beïnvloeden taalkeuzes van een spreker omdat ze er zowel voor zorgen dat de taalgebruiker op een bepaalde manier reageert op taalgedrag van anderen en dat de spreker kan anticiperen op reacties van anderen. Daarom spreken attitudes een belangrijke rol bij de profilering en positionering van sprekers, wat wil zeggen dat sprekers zichzelf op een bepaalde manier willen neerzetten door een aantal eigenschappen aan zichzelf te verbinden (Garrett, 2010; Vancompernelle, 2012).

Taalattitude heeft een bepalende rol in de interactie tussen een spreker en zijn sociale omgeving; een spreker kan kiezen voor een bepaalde taalvariëteit om meer status te verweven of juist om solidariteit met zijn streek te tonen (Knops & Van Hout, 1988). De dominante en niet-dominante status van een variëteit brengt tevens verschillende attitudes met zich mee. Muhr (2012) beschouwt hierbij het Nederlands-Nederlands als de dominante variëteit en het Belgisch-Nederlands als de niet-dominante variëteit, wat gebaseerd is op factoren als talige verschillen en de acceptatie en status hiervan. Sprekers van een dominante variëteit, in dit geval het Nederlands-Nederlands, zouden volgens Muhr (2012) een gedachtegoed van superioriteit uitdragen van de eigen norm en het (gedeeltelijk) negeren van andere normen. Sprekers van niet-dominante variëteiten, in dit geval het Vlaams, zouden op zijn beurt weer kampen met problemen zoals onzekerheid ten aanzien van de eigen norm, weinig kennis van de eigen norm, een gebrek aan ‘trouw’ aan de eigen norm en weerzin om deze norm te hanteren (Muhr, 2012).

Taalattitude kan tevens tot taalaccommodatie zorgen, wat duidt op het proces waarbij sprekers hun taal aanpassen wanneer ze in gesprek gaan met anderen (met taalaccommodatie wordt in dit onderzoek het proces bedoeld wat onmiddellijk plaatsvindt in een gesprek, dus niet bijvoorbeeld de aanpassing van een Vlaamse spreker die al jaren in Nederland woont en daardoor anders gaat praten). Taal wordt namelijk niet enkel gebruikt om een boodschap over te brengen, maar ook om een identiteit uit te drukken (Garrett, 2010). Giles en Powesland (1975) ontdekten, aan de hand van de taalaccommodatietheorie, dat tenminste één van de gesprekspartners (bewust of onbewust) zijn taalgedrag aanpast, wat convergent gedrag wordt genoemd. Giles (1973) verklaart dat taalconvergentie ontstaat door de psychologische

behoefte aan sociale integratie. Deze taalconvergentie kan symmetrisch (wederzijds) of asymmetrisch (eenzijdig) van aard zijn. Meestal convergeren sprekers op basis van de verwachtingen van hun gesprekspartners (Giles & Powesland, 1975). Wanneer er divergentie plaatsvindt, sturen de gesprekspartners hun gedrag dusdanig dat ze zich door middel van taal van elkaar willen distantieren. Bestaande taalverschillen worden hierdoor dan ook geaccentueerd (Giles & Powesland, 1975).

Deze gelijkstelling convergentie-integratie en divergentie-dissociatie steunt op het zogenaamde similariteitsprincipe van Byrne (1969). Dit principe stelt dat iemand zelf kan bepalen in welke mate de spreker zichzelf sociaal aantrekkelijk maakt voor zijn gesprekspartner, waarbij convergentie de aantrekkelijkheid van het individu vergroot en divergentie de sociale aantrekkelijkheid doet afnemen. Aangezien de meeste mensen in het algemeen op sociale waardering uit zijn, beschouwt Giles (1977) de neiging tot linguïstische convergentie als veel algemener (en onbewuster) dan de neiging tot linguïstische divergentie. Juist daarom is het interessant om na te gaan wanneer divergentie plaatsvindt. In de theorie van Tajfel (1981) over intergroepsrelaties categoriseert een individu de maatschappij in sociale groepen en rekent deze zichzelf tot één of meer van deze groepen. Eigenschappen van de eigengroep worden dan positiever geëvalueerd dan eigenschappen die men aan andere groepen toekent en een bijgevolg kan zijn dat taaldivergentie fungeert als een strategie die gericht is op het behoud van een positief gewaardeerde groepsidentiteit, zoals taal.

De zojuist vermelde taalaccommodatietheorie dient voor situaties waarbij de gesprekspartners ieder een verschillende status hebben die bijgesteld te worden. De gelijkstelling van taalconvergentie- psychologische convergentie (optie A in Tabel 1) en van taaldivergentie- psychologische divergentie (optie D in Tabel 1) gaat slechts voor een deel op. Linguïstische divergentie kan namelijk ook samengaan met psychologische convergentie, bijvoorbeeld om aan te duiden dat men de machtsrelatie aanvaardt (optie B in Tabel 1). Aan de andere kant is het mogelijk dat taalconvergentie duidt op psychologische divergentie (optie C in Tabel 1), bijvoorbeeld wanneer een Nederlandstalige klant in een Brussels restaurant de Franstalige ober in vloeiend Frans om een Nederlandstalige ober vraagt. Tabel 1 geeft de verschillende mogelijkheden schematisch weer. Hier wordt met linguïstische accommodatie verwezen naar de taalverandering van de spreker naar de gesprekspartner toe of van de gesprekspartner af en met psychologische accommodatie naar de integratie of dissociatie met de gesprekspartner (Knops, 1987).

Tabel 1: Linguïstische- en psychologische accommodatie

	Taalconvergentie	Taaldivergentie
Psychologische convergentie	A	B
Psychologische divergentie	C	D

De taalaccommodatietheorie van Giles & Powesland (1975) valt eveneens toe te passen op taalcontacten tussen groepen. Hierbij streven gespreksdeelnemers in intergroepssituaties naar linguïstische non-accommodatie en divergentie. Volgens de theorie van Tajfel (1981) trachten groepsleden die zichzelf een positieve identiteit toemeten hun verschil te behouden, wat resulteert in linguïstische non-accommodatie in intergroepssituaties en divergentie wat betreft individueel taalgebruik. Aan de andere kant trachten groepsleden met een negatieve etno-linguïstische identiteit deze situatie te veranderen. Tabel 2 geeft de verschillende mogelijke taal strategieën die mensen kunnen aanwenden om de gewenste situatie te bereiken, afhankelijk van hoe men de eigen identiteit beoordeelt, weer.

Tabel 2: Relatie taalstrategieën tussen individuen en groepen

	Individuen	Groepen
Verskil behouden	Divergentie	Non-accommodatie
Verskil niet behouden	Convergentie	Accommodatie

Knops (1982) deed onderzoek naar het belang van culturele achtergrond en taal in de identiteit van Vlamingen. Zij constateerde dat voor de oudere leeftijdsgroep taal niet als belangrijkste etniciteitsfactor naar voren kwam, wat voor de jongere respondenten wel het geval was. Het Vlaamse accent is volgens Knops (1982) een aspect van standaardtaalgebruik dat Vlamingen positief van Nederlanders onderscheidt, maar wat de woordenschat betreft concludeert zij dat Vlamingen een ondergeschiktheidsbesef hebben. Dit besef zou de basis vormen van een streven naar convergentie (Knops, 1982).

Daarnaast kan taal fungeren als etnische markeerder, aangezien een individu zelf bewust kan bepalen welke taalvariëteit hij kent en/of gebruikt: een individu kiest zelf in welke mate hij de nadruk legt op zijn etnische variëteit (Knops, 1982). Ten slotte is de uitdrukking van groepscohesie een belangrijke functie van taal, bijvoorbeeld wanneer twee etnische

groepen met elkaar wedijveren met taaleisen als inzet. Hierbij vormt taal een belangrijk aspect van een etnische groep en bevordert het de samenhang tussen groepsleden (Knops, 1982).

2.2.3 Codewisseling en codevermenging

Sprekers van een bepaalde taal of variëteit kunnen tijdens een interactie ook overschakelen naar een andere taal of variëteit. Dit verschijnsel wordt codewisseling (code-switching) genoemd (Smits, 2012). Hierbij bestaat er een onderscheid tussen inter-talige en intra-talige codewisseling. Waar bij inter-talige codewisseling sprekers wisselen tussen verschillende talen, schakelen sprekers bij intra-talige codewisseling binnen een taal over naar een andere taalvariëteit (bijvoorbeeld van standaardtaal naar een dialect of tussentaal) (Wardhaugh, 2006).

Codevermenging (code-mixing) kan worden gedefinieerd als het hanteren van taalvarianten uit verschillende variëteiten in eenzelfde situatie (Marnef, 2012). Een voorbeeld hiervan is de volgende zin: *'jij gaat dat sowieso goed doen, ik heb u dat toch al meerdere keren gezegd'*. In deze voorbeeldzin worden varianten uit de standaardtaal en de tussentaal in één zin gehanteerd (*gij-systeem / jij-systeem*).

Volgens De Schryver (2012) komen zowel codewisseling als codevermenging komen binnen eenzelfde taal geregeld voor. Voor het toepassen van deze verschijnselen zouden verschillende triggers bestaan. Zo zou volgens De Caluwe (2012) de overgang van wanneer er iets uitgelegd wordt naar wanneer er iets geïllustreerd wordt zorgen voor een codewisseling naar tussentaal evenals de overgang van een neutrale naar een emotionele gemoedstoestand. Tevens constateerde De Caluwe (2012) dat leerkrachten in de nabijheid van jonge kinderen dikwijls standaardtaliger spreken om een goed voorbeeld te geven. Verder zou het gebruik een tussentaal spontaniteit en jeugdigheid uitdrukken en kan dit gebeuren om te relateren tot de (gewenste) identiteit van het publiek (Van Gijssel, Spielman & Geraerts, 2008).

2.2.4 Onderzoeken op het gebied van taalattitude in Vlaanderen

Een van de eerste onderzoeken op het gebied van taalattitude is dat van Deprez (1984), die onderzoek deed naar de beoordeling van fragmenten uit verschillende Nederlandstalige regio's. Uit de resultaten van deze studie bleek dat standaard talige fragmenten als beter beoordeeld werden dan dialectische fragmenten. Hoewel deze gegevens al gedateerd zijn, is het volgens Geeraerts en De Sutter (2003) nog steeds aan de orde dat Vlamingen de standaardtaal als positief waarderen.

Echter, De Caluwe (2002) stelt dat de Vlaming het ABN als een vreemde variëteit

voor formele omgang beschouwt die je zo snel mogelijk laat vallen als de situatie het niet langer vereist. Het dialect zou het meest worden gebruikt in familiesituaties en het minst in formele situaties waarin je bijvoorbeeld iemand niet kent (Gerritsen, 1991). Van Ouytsel (2012) stelt dat Vlaamse jongeren tussentaal hanteren als moedertaal en dialect en standaardtaal enkel gebruiken in speciale omstandigheden. Tevens blijkt uit het onderzoek van Van Ouytsel (2012) dat dialect positief gewaardeerd wordt en volgens de jongeren bijdraagt aan de gezelligheid van een gesprek. In tegenstelling tot de resultaten uit het onderzoek van Deprez (1984) stelt Van Ouytsel (2012) dat de attitude tegenover standaardtaal echter minder positief is: deze wordt enkel gebruikt als de situatie echt formeel wordt en de spreker voelt zich hier zeer oncomfortabel bij (Van Ouytsel, 2012). Deze resultaten komen op zijn beurt weer overeen met de resultaten van het onderzoek van De Baets (2012). De West-Vlaamse participanten uit dit onderzoek vinden dat ABN intelligent, beleefd en beschaafd overkomt, maar voelen zich niet op hun gemak bij de standaardtaal. De jongere participanten beklemtoonden deze negatieve gevoelens meer dan de oudere participanten (De Baets, 2012). Met andere woorden, standaardtaal geniet van ‘*overt prestige*’, wat wil zeggen dat het wordt geassocieerd met status en prestige en van belang is in formele situaties. Ook Impe en Speelman (2007) stelden vast dat een standaardtaalspreker bij participanten intelligenter en zelfverzekerder overkwam dan een tussentaalspreker.

Echter, Ghyselen (2009b) heeft de studie van Impe en Speelman (2007) gerepliceerd onder West-Vlamingen en stelde hierbij eerder een negatieve attitude vast tegenover elke vorm van tussentaal. Maar omgekeerd beoordeelden de Antwerpse studenten uit het onderzoek van Impe (2010) hun eigen varianten weer als geheel positiever dan die van de standaardtaal. Dit zou zijn toe te wijten aan het ‘talige zelfbewustzijn’ van de Antwerpenaren, dat de West-Vlaamse participanten uit het onderzoek van Ghyselen (2009) en Impe en Speelman (2007) blijkbaar niet hebben.

Met betrekking tot de uitspraak stellen Daan, Deprez, van Hout en Stroop (1985) dat ten eerste de Vlamingen van mening zijn dat de grootste verschillen tussen het Vlaams en het Nederlands-Nederlands zich op dit vlak situeren, ten tweede dat ze met deze verschillen vrij gelukkig zijn aangezien de twee variëteiten toch behoorlijk veel op elkaar lijken en ten derde dat ze de Vlaamse uitspraak verzorgder, beschaafder, mooier, zuiverder en verstaanbaarder vinden. Ook uit het attitudeonderzoek van Hagen (1980), dat werd uitgevoerd bij Vlaamse leerkrachten, bleek dat Vlamingen doorgaans erg positief staan tegenover de Vlaamse uitspraak van het Standaardnederlands en een aantal Vlaamse uitspraakvarianten zelfs verzorgder vinden klinken dan de Nederlandse pendanten. Met name de te grote tolerantie in

Nederland tegenover bepaalde realiseren (de diftongeringen van *ee*, *oo* en *eu*, de verstemlozing van *v* en *z* en vooral de *sr*-realisering van de cluster *schr*-) werd door de participanten uit dit onderzoek als ‘onverzorgd’ beschouwd (Hagen, 1980).

Waar Vlamingen het Vlaams op het gebied van uitspraak positiever beoordelen dan het Nederlands-Nederlands, vinden de Vlamingen het Nederlands-Nederlands op lexicaal gebied aantrekkelijker, gezelliger, gevarieerder en rijker: Nederlanders gebruiken, volgens de informaten, de juiste woorden en hun woordkeuze is preciezer (Daan, Deprez, van Hout & Stroop, 1985).

2.3 Nederlandse en Vlaamse cultuurverschillen

Naast verschillen op het gebied van taal(gebruik), zijn er ook cultuurverschillen tussen Nederlandse en Vlaamse mensen. Deze cultuurverschillen zijn ook van mogelijke invloed op het gedrag van de participanten uit dit onderzoek wanneer zij met elkaar interacteren.

2.3.1 Cultuurdimensies van Hofstede

Geert Hofstede is een Nederlands organisatiepsycholoog die internationale bekendheid geniet op het gebied van interculturele studies. Hij onderscheidt vijf dimensies van cultuur die gebaseerd zijn op een enorme database met scores voor vierenzeventig landen, namelijk machtsafstand, individualisme, masculiniteit, onzekerheidsvermijding en lange termijn oriëntatie. Deze scores verklaren voor ieder land de verschillen tussen menselijk gedrag in verschillende landen (Hofstede, 2006; De Mooij, 1998a).

Op alle dimensies zijn ook de scores van België en Nederland met elkaar vergeleken. Uit de resultaten van Hofstede (2006) bleek dat Vlaanderen en Wallonië gelijkwaardige scores halen op de dimensies en daarom hoeft hier geen onderscheid in gemaakt te worden.

2.3.2 Machtsafstand

Machtsafstand kan gedefinieerd worden als de mate waarin de minder machtige leden van instituties of organisaties in een land verwachten en accepteren dat de macht ongelijk verdeeld is (Hofstede, 2006). Met een score van 38 staat Nederland op de 61^e plaats van de Machtsafstandsindex (MAI). Vlaanderen staat met een score van 61 op de 30^e plaats van de MAI. De lage score op machtsafstand van Nederland wil zeggen dat er in dit land een voorkeur bestaat voor overleg en dat ondergeschikten slechts in beperkte mate afhankelijk zijn van een baas (Hofstede, 2006). In landen met een grotere machtsafstand, zoals België, wordt autoriteit automatisch gegeven en genomen (Hofstede, 2006).

2.3.3 Individualisme versus collectivisme

Deze dimensie staat voor de mate van onderlinge afhankelijkheid of samenhang die een maatschappij handhaaft onder haar leden (Hofstede, 2006). Op de Individualiteitsindex (IDV) behaalt Vlaanderen een score van 78 en staat daarmee net onder Nederland, dat een score van 80 behaalde. Uit deze score kan worden opgemaakt dat Vlaanderen en Nederland beide individualistische culturen hebben. Nu zijn Noord-Europeanen over het algemeen genomen zeer individualistisch en in Zuid- en Oost-Europa is men matig collectivistisch (Hofstede, 2006).

2.3.4 Masculiniteit versus femininiteit

Deze dimensie staat voor de mate waarin mannelijke en harde waarden zoals assertiviteit, succes en competitie overheersen of vrouwelijke en zachten waarden zoals dienstbaarheid en zorg voor de zwakken aanwezig zijn (De Mooij, 1998b). Met een score van 43 staat Vlaanderen op de 47^e plaats van de Masculiniteitsindex (MAS). Opvallend is dat Wallonië op deze dimensie wel verschilt van Vlaanderen en zich met een score van 60 op de 21^e plaats bevindt. Nederland daarentegen staat met een score van 14 op de 72^e plaats van de MAS.

Hoewel er een redelijk verschil tussen Vlaanderen en Wallonië waar te nemen valt (in Wallonië heerst een meer masculiene cultuur dan in Vlaanderen), heerst in Vlaanderen ten opzichte van een feminien Nederland alsnog een redelijk masculiene cultuur (Hofstede, 2006). In feminiene landen, zoals Nederland, overlappen de emotionele sekserollen elkaar en kunnen mannen typisch vrouwenwerk uitvoeren zonder daarvoor als zwak te worden gezien (de Mooij, 1998a). In landen die hoog scoren op de MAS, worden mannen verondersteld zich bezig te houden met feiten en vrouwen met gevoelens (Hofstede, 2006).

2.3.5 Onzekerheidsvermijding

Onzekerheidsvermijding staat voor de mate waarin de dragers van een cultuur zich bedreigd voelen door onzekere of onbekende situaties (Hofstede, 2006). Met een score van 97 bevindt Vlaanderen zich net in de top vijf van de onzekerheidsvermijdingindex (UAI) en Nederland op de 53^e plaats met een score van 53. Dit wil zeggen dat Vlamingen gestructureerde situaties boven ongestructureerde situaties verkiezen en een hoog onzekerheidsgevoel met zich mee dragen. In landen met een groot onzekerheidsgevoel bestaan een hoop wetten en regels om de bevolking gerust te stellen (Hofstede, 2006).

2.3.6 Lange termijn oriëntatie

Deze dimensie staat voor de manier waarop de culturele groep investeert in de toekomst en bereid is om te wachten op resultaten (Hofstede, 2006). Met een score van 38 (Vlaanderen) en 44 (Nederland) op de lange termijnindex (LTO) is er wat dat betreft vrijwel geen verschil te constateren tussen de Vlaamse en Nederlandse cultuur. Waar culturen met een hoge score op de LTO staan voor vasthoudendheid, acceptatie van verandering en het streven naar gemoedsrust, leggen culturen die op korte termijn gericht zijn de nadruk op traditie en streven naar geluk (de Mooij, 1998c).

2.3.7 Nederland versus Vlaanderen

De grootste verschillen tussen de Nederlandse en Vlaamse cultuur zijn waar te nemen voor de dimensies onzekerheidsvermijding, machtsafstand en masculiniteit. Over de cultuurverschillen tussen Nederland en Vlaanderen stelde Geert Hofstede: *“In fact, no two countries in the (...) data with a common border and a common language are so far culturally apart, according to the (...) indices, as (Dutch) Belgium and the Netherlands”* (Hofstede, 1980). Schwartz en Ros (1995) bevestigden eveneens dat Nederland en Vlaanderen van elkaar verschillen. Zij vonden dat de waarde Hiërarchie, welke staat voor belang hechten aan hiërarchische relaties en autoriteit) van een significant hoger belang was voor Vlamingen dan voor Nederlanders en dat de waarde Harmonie, welke staat voor belang hechten aan in harmonie leven met de omgeving, van een significant minder belang was voor Vlamingen dan voor Nederlanders (Schwartz & Ros, 1995).

2.4 Aanpassingsgedrag tijdens interacties tussen Vlamingen en Nederlanders

Zoals besproken hebben Nederland en Vlaanderen allebei een verschillende historische achtergrond op het gebied van taalontwikkeling en zijn er tot op de dag van vandaag verschillen op het gebied van de uitspraak, de betekenis en de structuur van woorden te constateren welke op zijn beurt verschillende taalattitudes en gedragingen met zich meedragen. Daarnaast kennen de twee buurlanden enorme cultuurverschillen zoals het verschil in machtsafstand en onzekerheidsvermijding. Hoewel er in zowel Nederland als Vlaanderen Nederlands gesproken wordt, al dan niet in verschillende variëteiten, is het interessant om na te gaan of en in hoeverre Nederlandse- en Vlaamse sprekers zich aan elkaar aanpassen wanneer zij met elkaar communiceren. Tijdens de communicatie tussen deze twee sprekers zijn dergelijke verschillen in taalgebruik namelijk duidelijk merkbaar.

Van Heteren (2014) deed onderzoek naar dit vraagstuk door Vlaamse studenten en Nederlandse studenten met elkaar te laten interacteren via een Skypeverbinding. Hierbij werd een spel gespeeld waarbij de participanten om de beurt de tegenpartij moesten instrueren een icoontje op een bepaald vak van een schaakbord te plaatsen (“*leg de croissant op B1*”). Deze icoontjes waren bewust geselecteerd op basis van lexicale verschillen (bijvoorbeeld *bank – zetel, magnetron – microgolf*). Voordat de Skypeverbinding gemaakt werd, werden de icoontjes afzonderlijk door de Vlaamse- en Nederlandse participanten uitgesproken en opgenomen om vervolgens na te gaan of zij zich tijdens het spel aanpasten aan de tegenstander. De participanten werden tijdens dit experiment in de waan gelaten dat het spel zelf het doel van het onderzoek was. Om het eigenlijke doel te maskeren, konden de participanten tijdens dit experiment punten verdienen of verliezen door middel van een extra spelelement. Daarnaast werden de participanten op voorhand bewust niet geïnformeerd over het feit dat zij het spel gingen spelen met iemand uit een ander land.

Uit de resultaten van het onderzoek van Van Heteren (2014) bleek een hoofdeffect van nationaliteit: de nationaliteit (Vlaams of Nederlands) heeft invloed op de aanpassing, namelijk dat de Vlaamse participanten zich in grotere mate bleken aan te passen aan de Nederlandse participanten dan andersom. Daarnaast bleek dat de ronde van het spel ook invloed had. Alle icoontjes kwamen twee keer voorbij in het spel, zodat iedere partij (Nederlander of Vlaming) een keer mocht starten met instrueren van de tegenpartij met dezelfde set van icoontjes. Hieruit viel te constateren dat in de tweede helft van het spel, wanneer de icoontjes door beide sprekers al een keer benoemd waren, er meer sprake is van aanpassing van in de eerste helft van het spel. Tevens bleek er een tweewegsinteractie tussen nationaliteit en de beginbeurt (de Vlaming of de Nederlander begint met instrueren): wanneer de Nederlander startte met de allereerste instructiebeurt was er een grotere mate van aanpassing te constateren aan de Vlaamse kant (dus dat de Vlaamse participant nog niet eens gehoord had hoe de Nederlandse participant het icoontje benoemde, maar al direct een ander woord gebruikte dan was opgenomen voorafgaand aan het spel) dan andersom.

Deze resultaten van Van Heteren (2014) zijn in overeenstemming met de conclusie van Muhr (2012), die stelt dat het meestal het geval is dat sprekers van een niet-dominante variëteit zich aanpassen aan de sprekers van de dominante variëteit. Bij talen met meerdere variëteiten, zoals het Nederlands, wordt hiervan één steeds beschouwd als dominant met daarrond een andere of niet-dominante. Zoals besproken beschouwt Muhr (2012) hierbij het Nederlands-Nederlands als de dominante variëteit en het Belgisch-Nederlands als de niet-dominante variëteit, wat gebaseerd is op factoren als talige verschillen en de acceptatie en

status hiervan. Ook Daan, Deprez, van Hout en Stroop (1985) stellen dat Vlamingen, ondanks zij liever het Nederlands-Nederlands niet willen overnemen zodat zij onmiddellijk als Vlaming herkend worden, in de praktijk verbazend veel overnemen van Nederlandse sprekers tijdens interactie.

2.5 Fonologische verschillen

In dit onderzoek zal het onderzoek van Van Heteren (2014) gerepliceerd worden met als doel na te gaan of de resultaten uit haar onderzoek ook opgaan voor verschillen in uitspraak tussen het Vlaams en Nederlands. Bovendien wordt de Vlaamse uitspraak positiever beoordeeld door Vlamingen dan de uitspraak van Nederlanders, terwijl Vlaamse sprekers het Nederlands-Nederlands op lexicaal gebied weer positiever beoordelen. Daarom is het interessant om nader in te gaan op fonologische verschillen tussen het Vlaams en het Nederlands.

2.5.1 Belangrijke uitspraakverschillen tussen het Nederlands-Nederlands en Belgisch-Nederlands

Zoals besproken is het ABN in Vlaanderen tot stand gekomen door een toenadering tot de Nederlandse standaardtaal, maar daarmee niet helemaal identiek: de uitspraak is hoorbaar anders dan het Nederlands in Nederland (diftongeringen van de lange klinkers /o/, /e/, /ø/ of stemloze g's, v's en z's weten niet door te dringen in de Belgisch-Nederlandse articulatiebasis) (Geeraerts, 2001). Tussen het huidige Noord-Nederlands (Nederlands-Nederlands) en het Zuid-Nederlands (Belgisch-Nederlands) zijn twee belangrijke fonologische verschillen te constateren. Het eerste verschil betreft het ontbreken van invoeging van de glottisslag in sommige gelede woorden die in plaats daarvan re-syllabificatie van de eindmedeklinker van het eerste morfeem in de volgende lettergreep (Noske, 2007b). In zowel het Noord- als het Zuid-Nederlands vindt er invoeging van een glottisslag plaats tussen twee opeenvolgende heterosyllabische klinkers, indien deze tweede klinker beklemtoond is (voorbeeld 1a en 1b).

- (1) a. be[ʔ]ademen
 b. be[ʔ]ogen

Een glottisslag kan in zowel het Noord-Nederlands als het Zuid-Nederlands uitsluitend aan het begin van een syllabe staan en bovendien in deze positie niet in combinatie met andere segmenten voorkomen (uitsluitend alleen dus). Hierdoor kan een glottisslag dienen als

een indicator voor de plaats van een lettergreepgrens (Noske, 2007b). Voorbeeld 2a, 2b en 2c tonen vormen zoals deze in het Noord-Nederlands worden uitgesproken.

- (2) a. uit[ʔ]eindelijk
 b. ver[ʔ]armen
 c. on[ʔ]eens

Wanneer deze gegeven vormen van het Noord-Nederlands worden vergeleken met de overeenkomstige vormen van het Zuid-Nederlands, wordt een opmerkelijke tegenstelling gevonden (Noske, 2007b). Voorbeeld 3a t/m 3d laten dit contrast zien, waarbij ‘.’ Een lettergreepgrens aangeeft.

(3)	Onderliggende vorm	Noord-Nederlands	Zuid-Nederlands
a. uiteindelijk	/oeyt+ɛində+lək/	[oeyt.ʔɛin.də.lək]	[oey.ʔɛin.də.lək]
b. verarmen	/vər+ɑrm+ən/	[vər.ʔɑr.mən]	[və.ʔɑr.mən]
c. oneens	/ɔn+e:ns/	[ɔn.ʔe:ns]	[ɔ.ʔne:ns]
d. bergachtig	/bɛry+ɑx.təx/	[ʔbɛrx.ʔɑx.təx]	[ʔbɛr.ʔɑx.təx]

In voorbeeld 3d is tevens een tegenstelling in de indeling in lettergrepen te constateren: in het Zuid-Nederlands heeft de onderliggend stemhebbende medeklinker aan het eind van het beginmorfeem /bɛry/ geen verstemlozing ondergaan, terwijl deze in het Noord-Nederlands als een stemloze [x] wordt gerealiseerd, ook in varianten die een [-~] in hun klankinventaris hebben (Noske, 2007b).

Een tweede verschil tussen het Noord- en Zuid-Nederlands betreft de uitwisseling van klinkers in voornaamwoorden als gevolg van clisitering. Bijvoorbeeld het onzijdige persoonlijk voornaamwoord ‘het’ [ət] kan in het Zuid-Nederlands veel gemakkelijker worden geclitiseerd en zijn sjwa (de uitspraak van de zogenaamde ‘doffe e’) verliezen dan in het Noord-Nederlands (Noske, 2007b). In zowel het Noord- als het Zuid-Nederlands kan een sjwa worden uitgewist wanneer deze gevolgd wordt door een klinker initieel (vervoegd werkwoord) op voorwaarde dat de hoofdklemtoon van de zin niet op één van deze woorden ligt (voorbeeld 4a).

- (4) a. het is /ət ɪs/ [tɪs]

In het Noord-Nederlands is deze deletie facultatief en afhankelijk van de spreeknelheid, terwijl deze uitwisseling in veel variëteiten van het Zuid-Nederlands verplicht lijkt (Noske, 2007b). Wanneer ‘het’ zich na een vervoegd werkwoord bevindt is er een nog

duidelijker verschil te constateren tussen het Noorden en het Zuiden (in dit geval West-Vlaams), zie voorbeeld 5a en 5b.

- (5) a. was het was het /vas ət/ [vasət] ~ [vazət] *[vast]² (Noord-Nederlands)
b. was het /was ət/[wast] (West-Vlaams)

Tevens kunnen andere onbeklemtoonde promina, zoals ‘ik/ek’,³ ‘je’ en ‘we’, evenals de lidwoorden ‘de’ en ‘het’ in het West-Vlaams en andere zuidelijke varianten van het Nederlands veel gemakkelijker hun klinkers verliezen dan in het Noord-Nederlands (Noske, 2007b). Voorbeeld 6a en 6b tonen de deletie van de klinker in ‘ik’.

- (6) a. dat ik /da ik/ [dak] (West-Vlaams)
b. ik eet /ik e:t/ [ke:t] (West-Vlaams)

De zojuist besproken uitspraakverschillen tussen het Nederlands-Nederlands en het Belgisch-Nederlands zijn duidelijk hoorbaar wanneer Vlamingen en Nederlanders met elkaar communiceren, maar zullen uiteindelijk niet worden meegenomen in dit onderzoek. De uitspraakvarianten die wel worden meegenomen zullen in de volgende sub paragrafen aan bod komen.

2.5.2 De invloed van Franse- en Engelse leenwoorden

Duidelijk hoorbare verschillen tussen Vlaamse- en Nederlandse sprekers zijn de verschillen in uitspraak van Franse- en Engelse leenwoorden. Wat de invloed van het Frans op het Nederlands betreft, valt te constateren dat de geschiedenis van het contact tussen deze twee talen een complex gegeven is en de (wederzijdse) beïnvloeding tussen het Nederlands en het Frans is dan ook gedurende een lange tijd aan de gang (van den Oudenhoven, 2008). Van der Sijs (1996) geeft in haar leenwoordenboek een tal aan voorbeelden van Franse leenwoorden (o.a. *croissant*, *parfum*, *chocolade*, *garage*, *station*, *boeket*, *politie*, *cadeau*) om de invloed van het Frans op het Nederlands aan te duiden. Wat uitspraak betreft is hoorbaar dat Vlaamse sprekers woorden als *croissant* en *parfum* veel duidelijker met een Frans accent uitspreken dan Nederlandse sprekers. Verder bespreekt van der Sijs (1996) de speciale rol die het Zuid-Nederlands inneemt als doorgeefluik voor Franse woorden. Het Zuid-Nederlands staat onder grote invloed van het Frans dan het Noord-Nederlands en enkele woorden zijn dan ook nooit in de Nederlandse standaardtaal terechtgekomen maar wel terug te vinden in enkele Vlaamse dialecten (o.a. *garçon*, *camion*, *gazet*, *vélo*) (van der Sijs, 1996).

In tegenstelling tot het Duits en Frans, waarvan de invloed op het Nederlands sinds de

twintigste eeuw afneemt, oefent het Engels sinds de twintigste eeuw een belangrijke invloed uit op het Nederlands (van den Oudenhoven, 2008). Van den Toorn et al. (1997) geven de woorden *tram*, *rails*, *plug*, *tank*, *buffer* en *trainen* als voorbeelden voor woorden die reeds voor 1940 in het Nederlands werden gebruikt en vanaf de Tweede Wereldoorlog kent het Nederlands een golf aan nieuwe Engelse leenwoorden (o.a. *computer*, *parttime*, *cd-writer*) (van den Oudenhoven, 2008). Volgens van der Sijs (1996) heeft deze plotse explosie van nieuwe Engelse leenwoorden te maken met de houding die men in Vlaanderen en Nederland had tegenover de Engelsen (en Amerikanen) aan het einde van de oorlog.

Met betrekking tot de uitspraak van Engelse leenwoorden bestaan enkele verschillen tussen het Noord- en het Zuid-Nederlands. Volgens Cohen (1996) kan zowel de uitspraak als het eigenlijke gebruik van leenwoorden in de twee taalvarianten verschillen. Waar *flat* in het Noord-Nederlands [flet] wordt uitgesproken zoals dit ook in het Engels wordt uitgesproken, wordt dit in het Zuid-Nederlands [flat] uitgesproken volgens de Nederlandse uitspraakconventies (Cohen, 1996). Wat betreft het gebruik van het leenwoord *flat* is er ook een verschil, namelijk dat het woord in Vlaanderen wordt slechts gebruikt voor appartementen met één slaapkamer terwijl dit in Nederland niet zo hoeft te zijn (Cohen, 1996). Daarnaast merkt Cohen (1996) op dat Nederlanders de Engelse uitspraak van het leenwoord zo goed mogelijk proberen te volgen, terwijl de doorsnee Vlaming Engelse klanken juist vervangt door eigen Nederlandse (of Franse) klanken. Andere voorbeelden zijn volgens Cohen (1996) de woorden *tram*, *fan*, *handicap* en *sandwich*.

2.5.3 Overige uitspraakverschillen

Naast duidelijke uitspraakverschillen van Engelse- en Franse leenwoorden tussen Vlaamse- en Nederlandse sprekers, zijn er ook verschillen in klemtoonpatronen hoorbaar. Uit het rapport van Taeldeman en Van de Velde (1997) bleek dat in het Belgisch-Nederlands veel meer klemtoon voorkomt op de voor-voorlaatste lettergreep dan in het Nederlands-Nederlands ('bikini, 'dynamo, 'salami, 'pyjama enzovoort). Trommelen en Zonneveld (1989) analyseerden de Nederlandse klemtoon en constateerde dat de klemtoon bij de zojuist besproken Vlaamse voorbeelden in het Nederlands-Nederlands op de voorlaatste lettergreep ligt.

Tevens, zoals reeds besproken, is er in het Nederlands-Nederlands sprake van diftongeringen van de lange klinkers /o/, /e/, /ø/ welke niet hoorbaar zijn in de Belgische-Nederlandse articulatiebasis. Voorbeelden hiervan zijn woorden als *prei* (ei wordt eh) en *huis*

(ui wordt uh [œ:]). Een ander kenmerkend verschil in uitspraak is de weglating van de eind-sjwa bij de Vlaamse uitspraak van sommige woorden, zoals *wasmachine* (ine wordt ien).

2.6 Onderzoeksvraag en hypothesen

Het doel van dit onderzoek is nagaan in óf en in hoeverre er sprake is van taalconvergentie wanneer Vlaamse- en Nederlandse sprekers met elkaar interacteren. Er wordt dus onderzocht of de sprekers van deze twee verschillende taalvariëteiten hun taalgedrag aan zullen passen aan elkaar en of dit symmetrisch of asymmetrisch van aard is. De focus ligt hierbij op fonologische verschillen. De algemene onderzoeksvraag luidt als volgt:

In hoeverre is er sprake van taalconvergentie op fonologisch gebied wanneer Vlaamse- en Nederlandse sprekers met elkaar interacteren?

Uit het onderzoek van Van Heteren (2014) bleek dat de Vlaamse spreker zich meer aan de Nederlandse spreker aanpaste op lexicaal gebied wanneer deze met elkaar interacteerden dan andersom. In dit onderzoek zal tevens worden nagegaan wat de verhouding tussen lexicale- en fonologische aanpassing is.

Voortkomend uit de literatuurstudie zijn de volgende hypothesen opgesteld:

H1: De Vlaamse spreker past zich vaker aan de Nederlandse spreker aan op fonologisch gebied wanneer deze met elkaar interacteren dan andersom.

H2: De Vlaamse spreker past zich vaker aan de Nederlandse spreker aan op lexicaal gebied wanneer deze met elkaar interacteren dan op fonologisch gebied.

3. Methode

3.1 Participanten

Aan dit onderzoek hebben 40 respondenten deelgenomen, waarvan 20 Vlamingen en 20 Nederlanders. De leeftijd varieerde van 18 jaar tot 28 jaar en de gemiddelde leeftijd was 21.6 jaar ($SD=2.5$). De steekproef bestond uit 11 mannen en 29 vrouwen. Met betrekking tot geslacht en leeftijd bleken de Vlaamse en Nederlandse participanten niet van elkaar te verschillen ($\chi^2(1)=.13$, $p=.72$) en leeftijd ($t(38)=1.97$, $p=.06$).

Ten behoeve van dit experiment zijn de Vlaamse participanten, welke studeren aan de Universiteit van Antwerpen (15 proefpersonen) en de Katholieke Universiteit Leuven (5 proefpersonen), benaderd door docenten van deze universiteiten met het verzoek vrijwillig deel te nemen aan het experiment. De Nederlandse participanten, welke voor een groot deel studeren aan de Universiteit van Tilburg (20 proefpersonen), zijn geworven middels een proefpersonenpool waar studiepunten aan verbonden zijn. Tevens is een aantal van de Nederlandse participanten is geworven uit de persoonlijke kennissenkringen van de studenten die dit onderzoek uitvoerden.

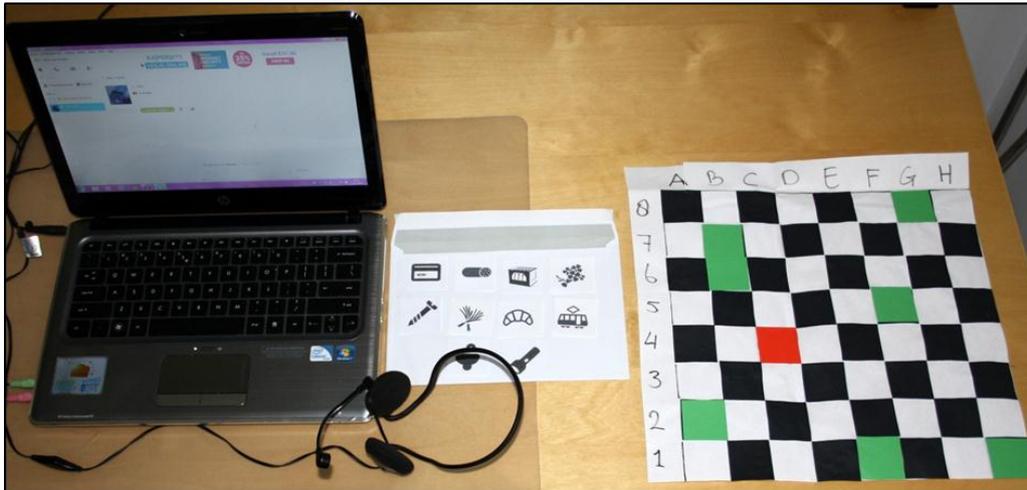
3.2 Materiaal

Als stimulusmateriaal is er een spel ontwikkeld dat qua gebruik vergelijkbaar is met het bekende spel Zeeslag. Het werd gespeeld op een veld van 8 x 8 hokjes: langs de verticale as is dit veld genummerd met getallen en langs de horizontale as met letters. Derhalve werd een hokje aangeduid met een letter-cijfer combinatie (bijvoorbeeld A2 of B4).

Ten behoeve van dit spel is tevens een 20-tal icoontjes gecreëerd welke een woord uitbeeldt dat in het Vlaams anders uitgesproken wordt dan in het Nederlands. Deze icoontjes, welke waren uitgeprint op papier, zijn bewust geselecteerd en varieerden van Franse- (*croissant*) en Engelse (*tram*) leenwoorden tot woorden met een verschillende klemtoon (*bikini*), verschillende diftongeringen van lange klinkers (*prei*) en weglating van de eind-sjwa (*wasmachine*). Deze bewuste selectie is gemaakt op basis van de meest hoorbare en duidelijke verschillen tussen de Nederlandse- en Vlaamse uitspraak. Daarnaast is er een 20-tal icoontjes gecreëerd welke in het Vlaams en Nederlands op lexicaal gebied van elkaar verschillen (zoals *bank* en *zetel*). Hoewel deze icoontjes in principe zijn toegevoegd voor het onderzoek van een andere masterstudent, dat gaat over lexicaal aanpassingsgedrag, zullen de resultaten hiervan deels meegenomen worden in dit onderzoek. Alle 40 icoontjes zijn verdeeld over vier enveloppen, wat betekent dat in iedere envelop vijf lexicale icoontjes en vijf fonologische icoontjes zaten. Per spel werd één envelop gebruikt en aangezien er twee maal vier spellen

waren is iedere envelop in totaal twee keer gebruikt. Een overzicht van alle icoontjes is terug te vinden in bijlage 1. Tevens zijn er acht rode en zeven groene papieren kaartjes gecreëerd voor dit spel als toevoeging voor het spelelement waarbij punten te verdienen (groen papiertje) of te verliezen vielen (rood papiertje). Een voorbeeld van de experimentele setting is terug te zien in Figuur 2.

Figuur 2. Voorbeeld experimentele setting

Voorafgaand aan het experiment hebben alle participanten de betreffende icoontjes uitgesproken in een microfoon, welke was aangesloten op een laptop. De uitspraak van deze icoontjes is opgenomen met het programma Audacity. Het daadwerkelijke experiment werd gespeeld via Skype, waarvan het volledige geluidsbestand van het experiment werd opgenomen met het programma MP3 Skype Recorder. De participanten konden toestemming geven voor het feit dat deze geluidsopnames gebruikt zouden worden voor de analyse van dit experiment middels een informatie en consentverklaring (zie bijlage 2) te ondertekenen.

3.3 Procedure

Tijdens dit experiment zat één experimentleider op de Universiteit van Tilburg en één experimentleider deels op de Universiteit van Antwerpen en deels op de Universiteit van Leuven. De procedure van de afname van het experiment was in Nederland en Vlaanderen hetzelfde.

Iedere participant wachtte op de gang totdat de experimentleider hem of haar naar binnen riep. Wanneer de participant binnen was, werd de deur weer gesloten om ervoor te zorgen dat er tijdens het experiment niet gestoord werd. Op de deur hing dan ook een briefje met de tekst: “Experiment, niet storen”. De participanten werden verwelkomd door de

experimentleider en er werd uitgelegd dat het experiment ongeveer 45 minuten a één uur zou duren. De participant nam plaats aan een tafel naast of tegenover de experimentleider. Allereest werd de participant verzocht om een informatie en consentverklaring te lezen en tekenen waar om toestemming werd verzocht om de opgenomen geluidsbestanden te gebruiken voor dit onderzoek. Op dit consentformulier stond tevens een korte omschrijving van het onderzoek. Na het ondertekenen van het formulier gaf de experimentleider ook nog een korte uitleg over het verloop van het experiment, waarin werd verteld dat de participant een spel zou gaan spelen met een andere participant via een audioverbinding van Skype. De participant aan de andere kant van de verbinding kreeg exact dezelfde instructie en beschikte over exact hetzelfde materiaal.

Hierna liet de experimentleider zien met welke iconen het spel gespeeld ging worden, welke de participant diende uit te spreken om te controleren of de icoontjes juist herkend en benoemd werden. Wanneer de participant deze icoontjes onjuist of niet specifiek genoeg benoemde, mocht de experimentleider aanwijzingen geven. Echter was het niet de bedoeling dat de experiment het betreffende woord noemde om te voorkomen dat dit invloed had op de uitspraak van de participant. Dus wanneer de participant aan de hand van het icoontje niet direct wist te achterhalen dat het bijvoorbeeld een pyjama voor moest stellen, kon worden geholpen door uit te leggen dat men het aantrekt tijdens het slapengaan. Het uitspreken van deze icoontjes werd opgenomen om later te kunnen controleren of de participanten tijdens het spel zouden veranderen/zich zouden aanpassen aan de tegenpartij.

Nadat de participanten alle icoontjes hadden benoemd, konden de participant en de experimentleider samen eventueel een proefspel spelen om ervoor te zorgen dat het spel duidelijk was voor de participant. Wanneer dit laatste het geval was, werd de Skypeverbinding gestart (enkel een audioverbinding zonder beeld). Zodra de participant en de experimentleider aan de andere kant van de verbinding ook zo ver waren, kon het spel van start gaan. Tot aan dit moment waren de participanten nog niet op de hoogte van het feit dat zij het spel met een Nederlander of Vlaming zouden gaan spelen. Nadat de participanten zich aan elkaar hadden voorgesteld kon het spel van start gaan. In totaal zijn er twintig spellen met twintig verschillende koppels gespeeld waarbij altijd een Nederlander en een Vlaming tegen elkaar speelden.

Het spel bestond uit acht spellen, welke op zijn beurt weer uit twee rondes bestond. In de eerste vier spellen werden iedere keer tien nieuwe icoontjes geïntroduceerd waarmee het spel gespeeld werd. In het vijfde spel werd het spel gespeeld met dezelfde tien icoontjes als in het eerste spel, in het zesde spel met dezelfde iconen als in het tweede spel, in het zevende

spel met dezelfde iconen als in het derde spel en in het achtste spel met dezelfde iconen als in het vierde spel. De helft van de spellen werd begonnen door de Vlaamse participanten en andere helft door de Nederlandse participanten, waarna ze tot en met het vierde spel om de beurt mochten beginnen. Wanneer de Vlaamse deelnemer in het eerste spel is begonnen, begon de Nederlandse deelnemer in het vijfde spel en andersom. Tot en met het achtste spel is de startbeurt weer om en om. Omdat tijdens de Skypeverbinding enkel gebruik gemaakt werd van geluid en géén beeld, waren de participanten niet in staat om elkaar en elkaars schaakbord te zien.

In het eerste spel mochten beide participanten op het schaakbord, dat speciaal voor dit onderzoek is ontwikkeld, op zeven vakjes naar keuze een groen stickertje plakken op en één vakje naar keuze een rood stickertje. Beide participanten kregen ieder tien dezelfde iconen om mee te spelen. In de eerste ronde mocht de ene participant beginnen en in de tweede ronde de andere (Nederlander of Vlaming). De participant die begon, de director, pakte een kaartje met een icoontje erop, plaatste deze op een vakje naar keuze en instrueerde de tegenstander, de follower, hetzelfde icoontje op hetzelfde vakje te leggen (bijvoorbeeld; leg de tram op B2). Wanneer op dit vakje bij de follower een groen stickertje zit, kreeg deze participant één pluspunt. In het geval van een rood stickertje kreeg de participant een minpunt en op een vakje zonder stickertje kreeg of verloor de speler géén punten. Dit betekent dat enkel de follower in een dergelijke beurt punten kon verdienen en deze punten werden bijgehouden door de experimentleider. Een dergelijke beurt gaat door tot zowel de director als de follower alle tien de icoontjes op het bord hebben geplaatst. Hierna werden de punten geteld en de rollen omgedraaid. Om onduidelijkheden te voorkomen was het van belang dat wanneer de director een icoontje op het bord plaatst duidelijk uitspreekt welk icoontje op welk vakje wordt geplaatst. Ter controle of de follower exact hetzelfde deed, diende deze dit ook duidelijk uit te spreken.

In het tweede spel plakten beide participanten een rood stickertje op de plaats van een groen stickertje. Beide participanten ontvingen tien nieuwe icoontjes waarmee wederom precies hetzelfde spel wordt gespeeld in twee rondes. De follower uit de vorige ronde is nu de director in de eerste ronde en andersom. In het derde spel plakten beide participanten wederom een rood stickertje op de plek van een groen stickertje, beide participanten kregen wederom tien nieuwe icoontjes en de rollen van het vorige spel werden weer omgedraaid. Om de moeilijkheidsgraad van het behalen van pluspunten te bevorderen, plakten in het vierde spel beide participanten weer een rood stickertje op de plek van een groen stickertje. Voor de laatste keer ontvingen de spelers tien nieuwe iconen om mee te spelen en werden de rollen

weer omgedraaid.

In het vijfde tot en met het achtste spel werd er gespeeld met icoontjes die reeds eerder voorbij zijn gekomen (zoals hierboven beschreven staat). De speler die in het eerste en het derde spel de director was, werd vanaf nu in spel vijf en zeven de follower en in spel zes en acht de director. De speler die in het tweede en vierde spel de director was, werd vanaf nu in het vijfde en zevende spel weer de director, maar in het zesde en achtste spel de follower. In het vijfde tot en met het achtste spel dienden de participanten wederom een rood stickertje op de plaats van een groen stickertje te plakken. Voorafgaand aan ieder spel waren de participanten vrij om de groene en rode stickertjes te verschuiven van plek.

Zodra alle acht spellen waren gespeeld, gaf de participant aan de experimentleider door hoeveel punten zij hadden gehaald. Dit was om de participanten in de waan te laten dat dit van belang was voor het onderzoek. Afsluitend kreeg de participant nog een vragenformulier waarin hij of zij de leeftijd en geslacht in diende te vullen en in welke plaats en provincie zij het grootste deel van hun leven hebben gewoond (zie Bijlage 3). Daarbij namen zij nog een persoonlijkheidstest af ten behoeve van een andere masterscriptie en deze resultaten zijn dan ook niet meegenomen in dit onderzoek. Tot slot werd de participant bedankt voor het deelnemen aan het experiment. De participanten die studeerden aan de Universiteit van Tilburg ontvingen hier één proefpersoon uur voor en dit werd na deelname dan ook ingevoerd door de experimentleider.

4. Resultaten

Om te kunnen analyseren in hoeverre er sprake is van aanpassingsgedrag op fonologisch gebied wanneer Vlaamse en Nederlandse participanten met elkaar interacteren, zijn de opgenomen experimenten één voor een beluisterd en is er geturfd hoe vaak er aangepast werd. Een overzicht van het aantal aanpassingen van de woorden waarbij is aangepast is terug te vinden in Bijlage 4.

In ieder spel zaten tien icoontjes die mogelijk anders worden uitgesproken door Vlamingen en Nederlanders. Om dit te controleren dienden de participanten voorafgaand aan het experiment de icoontjes uit te spreken, wat ook opgenomen is met Audacity. Omdat er initieel niet altijd sprake was van verschillen in de uitspraak van bepaalde icoontjes tussen de deelnemende koppels, zijn deze gevallen weggelaten uit de turflijst en dus niet meegerekend. Hierbij is onderscheid gemaakt tussen welke speler het initiatief nam in een ronde; dus wie startte met het instrueren van de icoontjes en wie volgde. In totaal startte iedere participant twee maal per ronde met dezelfde icoontjes en volgt iedere participant ook twee keer. Ten behoeve van de analyse zijn de beurten waarin iemand start of volgt per ronde samengevoegd, waardoor er twee sets met icoontjes samen bekeken zijn. Omdat in iedere set vijf icoontjes zaten met betrekking tot fonologische aanpassing en er twee sets met icoontjes samen bekeken werden, zijn er in totaal tien icoontjes die anders uitgesproken konden worden door de Vlaamse- en Nederlandse participanten.

Zo spraken bijvoorbeeld zowel de Vlaamse als de Nederlandse participant van een bepaald koppel initieel het woord ‘bikini’ al exact hetzelfde uit. In een dergelijk geval blijven er van de tien icoontjes van een spel nog maar negen woorden die verschillend worden uitgesproken en waar nog fonologische aanpassing plaats kan vinden. De uiteindelijke lijst is vergeleken met de benamingen die de participanten tijdens het spel gebruikten voor de verschillende icoontjes en op deze manier kon bekeken worden of de participanten zich tijdens het spel wel of niet aanpasten aan de tegenstander. Het totaal aantal icoontjes dat de participanten anders konden uitspreken en het aantal keer dat er sprake was van aanpassing zijn handmatig in SPSS ingevoerd. Verder zijn ook de gegevens over de leeftijd, het geslacht, de plaats en de provincie in SPSS ingevoerd.

Om de verhoudingen in verschillende aanpassingen tussen de Nederlandse en Vlaamse participanten te kunnen waarnemen, zijn de turfresultaten percentueel berekend. Dit is gedaan door het aantal aanpassingen per spel (maximaal 10) te delen door het totaal aantal icoontjes per spel (maximaal 10) dat door de participanten in eerste instantie anders dan elkaar

benoemd werd. Dus wanneer in een spel op voorhand één woord hetzelfde werd uitgesproken door de Vlaming en de Nederlander, is er gekeken bij welk percentage van de overgebleven negen woorden aanpassing op het gebied van uitspraak plaatsvond. Voor iedere onafhankelijke variabelen zijn deze percentages apart berekend.

Wat betreft het ontwerp van dit experiment zijn er zowel vergelijkingen binnen een koppel gemaakt dat het spel met elkaar speelde (Nationaliteit, Ronde, Beurt) als tussen de koppels (Volgorde), welke allemaal als onafhankelijke variabelen gelden. De onafhankelijke variabelen Nationaliteit (Nederlands, Vlaams), Beurt (Begin, Volg), Ronde (Ronde 1, Ronde 2) en Volgorde (Nederlander begint, Vlaming begint) bestonden allen uit twee niveaus. De afhankelijke variabele in dit experiment is de mate waarin een spreker zich op fonologisch gebied heeft aangepast aan de tegenstander, wat ook uit twee niveaus bestond, namelijk wel of geen aanpassing.

4.1 Fonologische aanpassing

Nadat alle aanpassingen procentueel waren berekend per onafhankelijke variabele, is er een variantieanalyse (ANOVA) gedaan met herhaalde metingen. Deze analyse toonde aan dat er een hoofdeffect is van de onafhankelijke variabele Nationaliteit ($F(1,18) = 28.442$, $p < .001$, $\eta^2 = .612$). Dit wil zeggen dat de nationaliteit (Nederlander of Vlaming) van de participanten invloed had op het aanpassingsgedrag, namelijk dat de Vlaamse participanten zich significant vaker aanpasten op fonologisch gebied aan de Nederlandse participanten dan andersom. Voor de overige onafhankelijke variabelen is er geen hoofdeffect gevonden. Het aanpassingsgedrag bleek dus los te staan van de beurt van het spel (Beginnen, Volgen), de ronde van het spel (Ronde 1, Ronde 2) en de volgorde van het spel (Vlaming begint, Nederlander begint). Een overzicht hiervan inclusief de gemiddelden is terug te zien in Tabel 3.

Tabel 3. Resultaten variantieanalyse fonologische aanpassing

Factor	Level	Gemiddelde (%)	F
Nationaliteit	Vlaming, Nederlander	Vlaming (M=9.9%, SD=1.7%) Nederlander (M=0.6%, SD=0.3%)	F(1,18) = 28.442, p<.001, $\eta^2=.612$
Beurt	Begin, Volg	Begin (M=5.3%, SD=1.0%) Volg (M=5.2%, SD=1.0%)	F(1,18) = .004, p=.951, $\eta^2=.000$
Ronde	Ronde 1, Ronde 2	Ronde 1 (M=.4.9%, SD=0.8%) Ronde 2 (M=5.6%, SD=1.2%)	F(1,18) = .409, p=.531, $\eta^2=.022$
Volgorde	Vlaming begint, Nederlander begint	Vlaming begint (M=5.7%, SD=1.2%) Nederlander begint (M=4.8%, SD=1.2%)	F(1,18) = .264, p=.614, $\eta^2=.014$

4.1.1 Detailanalyse fonologische aanpassing

De geselecteerde icoontjes, welke door Vlamingen en Nederlanders anders worden uitgesproken, varieerden van Franse- en Engelse leenwoorden tot woorden met een verschillende positie van de klemtoon en diftongeringen. Er zaten in verhouding meer Franse- en Engelse leenwoorden tussen omdat het verschil in uitspraak hierbij duidelijk hoorbaar is,

en opvallend was dan ook dat er bij deze woorden het meeste aanpassing plaatsvond (*croissant, tram, parfum*). Ook bij de vier geselecteerde woorden met een verschillende positie van de klemtoon (*bikini, pyjama, salami, caravan*) vond geregeld aanpassing plaats. Echter, bij de geselecteerde woorden met diftongeringen van de lange klinkers in het Nederlands-Nederlands (*prei, huis*) vond op één keer na (bij het woord *prei*) aanpassing plaats. Slecht een enkele keer paste de Nederlandse participant zich aan de Vlaming aan, en dit was dan voornamelijk bij het woord ‘*croissant*’ (overzicht zie Bijlage 4). Wel vertoonde de Nederlandse participanten vier keer divergent gedrag, door bijvoorbeeld bij de Audacity opname ‘*croissant*’ met een Frans accent uit te spreken en tijdens het spel op een variant met een typisch Nederlandse uitspraak over te gaan. Een ander opvallend verschijnsel was dat er een soort codevermenging voorkwam onder Vlaamse participanten die zich aanpasten aan de Nederlandse participanten bij het woord ‘*caravan*’. Zo kwam het een aantal keer voor dat de Vlaamse participanten het woord begonnen uit te spreken met een Engels accent (zoals de Nederlanders dit doen) en de klemtoon nog op de laatste lettergreep positioneerden, en andersom.

4.2 Fonologische aanpassing en de relatie tot lexicale aanpassing

Aan dit experiment zijn tevens icoontjes toegevoegd die op lexicaal gebied anders worden benoemd door Vlamingen en Nederlanders. Hoewel deze icoontjes oorspronkelijk zijn gebruikt ten behoeve van andermans masterscriptie, is er toestemming verkregen om de resultaten met betrekking tot lexicale aanpassing ook voor dit onderzoek te gebruiken. Ook bij deze icoontjes is een uiteindelijke turflijst vergeleken met de benamingen die de participanten tijdens het spel gebruikten voor de verschillende icoontjes. De afhankelijke variabele hierbij is de verhouding tussen het aanpassingsgedrag op fonologisch- en lexicaal gebied. De onafhankelijke variabelen zijn Nationaliteit (Vlaams, Nederlands) en Type (Fonologische aanpassing, Lexicale aanpassing). Omdat de onafhankelijke variabelen Beurt, Ronde en Volgorde in de voorgaand variantieanalyse geen effect bleken te hebben, is er besloten deze niet mee te nemen in deze analyse.

De variantieanalyse met herhaalde metingen toonde aan dat er zowel een hoofdeffect van Nationaliteit ($F(1,18) = 96.124, p < .001, \eta^2 = .842$) en van Type ($F(1,18) = 109.641, p < .001, \eta^2 = .859$) is (zie Tabel 4). Dit wil ten eerste zeggen dat de nationaliteit (Vlaming, Nederlander) van de participanten invloed had op het aanpassingsgedrag, namelijk dat overall gezien de Vlaamse participanten zich meer aanpasten aan de Nederlandse participanten dan andersom (dus zowel op fonologisch als lexicaal gebied). Daarnaast betekent dit dat het type

aanpassing (Fonologisch, Lexicaal) ook invloed had op het aanpassingsgedrag, namelijk dat er meer lexicale aanpassing plaatsvond dan fonologische aanpassing (dus zowel onder Vlaamse- als Nederlandse participanten).

Tabel 4. Resultaten variantieanalyse verhouding fonologische- en lexicale aanpassing

Factor	Level	Gemiddelde (%)	F
Nationaliteit	Vlaming, Nederlander	Vlaming (M=24.7%, SD=1.6%) Nederlander (M=8%, SD=1.1%)	(F(1,18) = 96.124, p<.001, η^2 =.842)
Type	Fonologische aanpassing, Lexicale Aanpassing	Fonologische aanpassing (M=5.3%, SD=0.9%), Lexicale Aanpassing (M=27.5%, SD=1.9%)	(F(1,18) = 109.641, p<.001, η^2 =.859)

Tevens toonde de analyse aan dat er een interactie-effect is tussen Nationaliteit en Type (F(1,18) = 17.144, p<.01, η^2 =.487). Dit wil zeggen dat deze twee variabelen een wederzijdse invloed bleken te hebben. Overall gezien pasten Vlamingen zich meer aan de Nederlanders aan dan andersom, overall gezien werd er meer aangepast op lexicaal gebied dan op fonologisch gebied en dit laatste verschil is onder de Vlaamse participanten groter dan onder de Nederlandse participanten (zie Tabel 5).

Tabel 5. Gemiddelden en standaard deviaties voor interactie-effect Nationaliteit en Type

Nationaliteit	Type aanpassing	Gemiddelde
Vlaming	Fonologische aanpassing	M=9.9%, SD=1.7%
	Lexicale aanpassing	M=39.5%, SD=2.7%
Nederlander	Fonologische aanpassing	M=0.6%, SD=0.3%

Lexicale aanpassing M=15.4%, SD=2.2%

5. Conclusie en discussie

5.1 Conclusie

Het doel van dit onderzoek was om antwoord te geven op onderzoeksvraag in hoeverre er sprake is van taalconvergentie op fonologisch gebied wanneer Vlaamse- en Nederlandse sprekers met elkaar interacteren. Uit de resultaten van dit experiment kan ten eerste geconcludeerd worden dat de Vlaamse participanten zich meer aanpasten aan de Nederlandse participanten op fonologisch gebied wanneer zij met elkaar interacteerden (H1).

In tegenstelling tot de resultaten uit het onderzoek van Van Heteren (2014) bleek er geen effect te zijn van Ronde. In haar onderzoek bleek Ronde wel invloed te hebben op de aanpassing ($F(1,18)=4.726$, $p<.05$, $\eta^2=.208$), in de zin dat er in de tweede helft van het spel (spel 5 t/m 8) sprake is van meer aanpassing dan in de eerste helft (spel 1 t/m 4). Daarnaast vond van Heteren (2014) een tweewegsinteractie tussen Nationaliteit en Volgorde ($F(1,18)=15.948$, $p<001$, $\eta^2=.470$), in de zin dat wanneer de Nederlander begon met het spel er in meerdere mate aanpassing plaatsvond aan de kant van de Vlamingen dan andersom. Deze tweewegsinteractie is ook niet gevonden in de resultaten van dit experiment.

Verder is er gekeken wat de verhouding is tussen lexicaal- en fonologisch aanpassingsgedrag wanneer dezelfde Vlaamse participanten interacteren met dezelfde Nederlandse participanten. Uit de resultaten van dit onderzoek kan worden geconcludeerd dat overall gezien (dus zowel op lexicaal als fonologisch gebied) dat de Vlaamse participanten zich in grotere mate aanpassen aan de Nederlandse participanten dan andersom. Daarnaast is er vastgesteld dat er overall gezien op lexicaal gebied meer aanpassingen zijn gedaan dan op fonologisch gebied (dus zowel door de Vlamingen als de Nederlanders). Tevens valt er een tweeweginteractie te constateren tussen Nationaliteit en Type, wat wil zeggen dat deze twee factoren een wederzijdse invloed hebben; het verschil tussen lexicaal- en fonologisch aanpassingsgedrag is onder de Vlaamse sprekers groter dan onder de Nederlandse sprekers (H2).

5.2 Discussie

Vlaamse participanten passen zich meer aan Nederlandse participanten aan op fonologisch gebied wanneer zij met elkaar interacteren. Na het uitvoeren van dit onderzoek kan geconcludeerd worden dat deze verwachting is uitgekomen. De oorzaak van de verschillen op het gebied van taal tussen van de Vlaamse- en Nederlandse sprekers moet worden teruggevoerd op de geschiedenis. In Nederland kon een standaardtaal op een

natuurlijke wijze tot ontwikkeling komen, terwijl vreemde heersers (waaronder Spanjaarden en Franse) ervoor hebben gezorgd dat Vlaanderen geen standaardtaal ontwikkelde en bovendien had Vlaanderen geen contact met het welvarende Nederland waardoor zij een eigen variant ontwikkelde. Daarnaast was er nog de verfransing van Vlaanderen, wat van grote invloed is geweest op de verschillen tussen het Nederlands in Vlaanderen en Nederland (Daan, Deprez, Van Hout & Stroop, 1985). Ondanks de pogingen om het Nederlands van de Vlamingen zo dicht mogelijk bij dat van de Nederlanders te brengen, kamp(t)en veel Vlamingen taalonzekerheid en is er een tussentaal als een symptoom van ‘pleinvrees’ voor de openbaarheid ontstaan (Geeraerts, 2002). Deze taalonzekerheid die Vlamingen historisch met zich meedragen hebben mogelijk vandaag de dag nog steeds invloed op het gedrag van Vlamingen wanneer zij met Nederlanders interacteren. Wellicht dat Vlamingen er vanuit gaan de woordenschat en uitspraak van de Nederlanders de juiste variant is en zullen ze zich daarom eerder aanpassen.

Daarnaast brengt de dominante en niet-dominante status van een variëteit verschillende attitudes met zich mee. Sprekers van een dominante variëteit (het Nederlands-Nederlands) zouden een gedachtegoed van superioriteit uitdragen van de eigen normen en het negeren van andere normen en sprekers van niet-dominante variëteiten (het Vlaams) zouden juist kampen met onzekerheid ten aanzien van de eigen norm (Muhr, 2012). Dit is terug te zien in het feit dat de Nederlandse participanten in dit experiment amper convergent gedrag vertoonden, terwijl de Vlaamse participanten dit wel deden. De Nederlandse participanten vertoonden zelfs zo nu en dan divergent gedrag (door bijvoorbeeld bij de Audacity-opname te starten met de Franse uitspraak van *croissant* en tijdens het spel een duidelijk Nederlandse uitspraak toe te passen), mogelijk om bestaande taalverschillen te accentueren (Giles & Powesland, 1975). Verder zou de Vlaming het ABN zien als een vreemde variëteit voor de formele omgang (De Caluwe, 2002). Het dialect zou voornamelijk worden gebruikt in familiesituaties en het minst in formele situaties wanneer je bijvoorbeeld iemand niet kent (Gerritsen, 1991). Aangezien dit experiment zich afspeelde in een setting waarbij de participanten elkaar niet kenden, is het mogelijk dat de Vlaamse participanten zo veel mogelijk ABN trachtten te spreken en het dialect dan ook lieten vallen.

Wanneer er gekeken wordt naar de cultuurdimensies van Hofstede, zijn de grootste verschillen tussen de Nederlandse en Vlaamse cultuur waar te nemen voor de dimensies onzekerheidsvermijding, machtsafstand en masculiniteit. Zo zou een cultuur met een grote machtsafstand, de Vlaamse cultuur, automatisch autoriteit nemen en geven, terwijl dit in een cultuur met een lage machtsafstand, de Nederlandse cultuur, veel minder hebben. Daarnaast

kent de Vlaamse cultuur een behoorlijk hoge onzekerheidsvermijding, wat wil zeggen dat de dragers van deze cultuur zich sneller bedreigd voelen door onzekere situaties en dan ook een hoog onzekerheidsgevoel met zich meedragen. Tot op zekere hoogte zijn deze cultuurverschillen in lijn met het aanpassingsgedrag van de Vlaamse participanten in dit experiment. Hoewel de Vlaamse- en Nederlandse participanten in dit experiment gelijk aan elkaar waren, is het mogelijk dat de Vlaamse participanten de dominantie van het Nederlands-Nederlands direct aanvaarde en zich daarom besloten aan te passen. Daarnaast zullen de Vlaamse participanten mogelijk een hoger onzekerheidsgevoel hebben gehad tijdens het experiment wat tevens geleid kan hebben tot een groter aanpassingsgedrag dan de Nederlandse participanten.

Zoals besproken is met dit experiment het onderzoek van Van Heteren (2014) gerepliceerd, waaruit bleek dat Vlaamse participanten zich meer aanpasten aan Nederlandse participanten dan andersom. Hoewel zij zich met haar onderzoek focuste op lexicaal aanpassingsgedrag, was er geen directe reden om aan te nemen dat dit helemaal niet opging voor fonologisch aanpassingsgedrag. Hoewel er genoeg redenen waren om aan te nemen dat er op fonologisch gebied een stuk minder aanpassing plaats zou vinden dan op lexicaal gebied (Daan, Deprez, van Hout & Stroop, 1985; Hagen, 1980; Knops, 1982), bleven er nog genoeg redenen over om aan te nemen dat ook in dit experiment het aanpassingsgedrag onder Vlaamse participanten groter zou zijn dan onder de Nederlandse participanten (bijvoorbeeld de verschillen in historische achtergrond, de taalonzekerheid, de cultuurverschillen). Bovendien is het meestal het geval dat sprekers van een niet-dominante variëteit zich aanpassen aan de sprekers van de dominante variëteit (Muhr, 2012) en Vlamingen dan ook verbazend veel overnemen van Nederlandse sprekers tijdens interactie (Daan, Deprez, Van Hout & Stroop, 1985). Hoewel zowel in dit onderzoek als dat van Van Heteren (2014) een effect van Nationaliteit gevonden werd, werd er in dit onderzoek in tegenstelling tot dat van Van Heteren (2014) geen effect van Ronde gevonden. Dit wil zeggen dat de participanten uit het onderzoek van Van Heteren (2014) zich meer aanpasten in de tweede helft van het spel dan in de eerste helft. Daarnaast vond Van Heteren (2014) ook een tweewegsinteractie tussen Nationaliteit en Volgorde, wat wil zeggen dat wanneer de Nederlandse participant begon met het spel er in grotere mate aanpassing plaatsvond van de Vlamingen dan andersom. De opzet van dit experiment was identiek aan dat van Van Heteren (2014) en daarom is het merkwaardig dat deze zelfde effecten niet zijn gevonden in dit experiment. Mogelijk heeft dit te maken met het feit dat sprekers zich op fonologisch gebied toch iets anders gedragen dan op lexicaal gebied. Zo pasten de Vlaamse participanten in dit experiment regelmatig slechts

eenmalig bij een bepaald woord aan (dus enkel in ronde 1 of ronde 2), wat kan duiden op het feit dat het eerder ‘per ongeluk’ ging dan bewust en dit daarom niet eerder of nog eens deden. Daarnaast bevatte het experiment van Van Heteren (2014) een 20-tal icoontjes dat werd gebruikt als afleider; deze icoontjes verschilden niet op fonologisch of lexicaal gebied in het Belgisch-Nederlands en het Nederlands-Nederlands. Dit experiment bevatte daarentegen geen enkele afleider, waardoor mogelijk het aanpassingsgedrag juist wat meer op ging vallen onder de participanten. Anderzijds kan dit ook gewoon een gevolg zijn van het feit dat het effect van fonologische aanpassing kleiner was dan dat van lexicale aanpassing, waardoor kleine extra verschillen simpelweg niet meer boven water komen.

Op het gebied van uitspraak zijn Vlamingen van mening dat de Vlaamse uitspraak een stuk verzorgder, beschaafder, mooier, zuiverder en verstaanbaarder is dan de uitspraak van Nederlandse sprekers (Daan, Deprez, van Hout & Stroop, 1985) en zouden Vlamingen de Vlaamse uitspraakvarianten van het Standaardnederlands verzorgder vinden klinken dan de Nederlandse uitspraakvarianten (Hagen, 1980). Echter, op lexicaal gebied zijn de Vlamingen van mening dat het Nederlands-Nederlands veel aantrekkelijker, gezelliger, gevarieerder en rijker is. Zo zouden de Nederlanders de juiste woorden gebruiken en is hun woordkeuze preciezer (Daan, Deprez, van Hout & Stroop, 1985). Ook Knops (1982) constateerde dat Vlamingen van mening zijn dat het Vlaamse accent een aspect van standaardtaalgebruik iets is dat Vlamingen positief van Nederlanders onderscheidt, maar wat betreft de woordenschat zouden Vlamingen een ondergeschiktheidsbesef hebben. Op basis van deze informatie werd er verwacht dat Vlaamse participanten in dit experiment zich op lexicaal gebied meer zouden aanpassen aan de Nederlander dan op fonologisch gebied, wat uiteindelijk ook uit de resultaten gebleken is. Overall gezien (dus zowel door de Nederlanders als de Vlamingen) werden er meer aanpassingen gedaan op lexicaal gebied van op fonologisch gebied. Naast de gevonden theorie dit aansluit op deze resultaten, is dit ook mogelijk te wijten aan het feit dat uitspraak wat meer vastgeroest is dan iemands woordenschat; de meeste mensen gebruiken wel eens verschillende woorden voor bepaalde items en leren ook nog eens regelmatig nieuwe woorden bij, terwijl dit met uitspraak minder het geval is. Als diftongeren van de lange klinkers nooit hebben weten door te dringen in het Belgisch-Nederlands, dan is het niet aannemelijk dat Vlaamse participanten dit tijdens een experiment wel zullen overnemen van de Nederlandse participanten. De deelnemende woorden ‘prei’ en ‘huis’ werden dan ook op één keer na geen enkele keer met een Nederlands-Nederlandse uitspraak uitgesproken door de Vlaamse deelnemers.

Voor vervolgonderzoek is het daarom raadzaam om enkel te kijken naar Franse- en

Engelse leenwoorden en woorden met een verschillende positie van de klemtoon. In dit onderzoek is getracht ‘van alles een beetje’ mee te nemen, terwijl de effecten voor deze drie varianten duidelijk het grootste waren. Daarnaast zijn er in dit onderzoek bepaalde woorden bewust niet geselecteerd voor het experiment omdat zij niet duidelijk af te beelden bleken, terwijl zij wel mogelijk grote effecten hadden kunnen hebben. In een volgend onderzoek kan er daarom met woorden gewerkt worden in plaats van icoontjes. Om te voorkomen dat er geselecteerde woorden tussen zitten die vanaf het begin af aan al hetzelfde worden uitgesproken door de Nederlandse- en Vlaamse participanten is het een idee om in het vervolg een pre-test uit te voeren, wat in dit onderzoek niet gedaan is.

Tevens kan het interessant zijn om in vervolgonderzoek nog wat andere factoren mee te nemen naast nationaliteit wanneer er gekeken wordt naar aanpassingsgedrag. Zo passen introverte mensen zich wellicht sneller aan dan extraverte mensen en kan het daarom nuttig zijn om een persoonlijkheidstest af te nemen met de participanten van het experiment. Ook kan er in vervolgonderzoek gefocust worden op een wat oudere doelgroep. Zo constateerde Knops (1982) dat taal voor de oudere leeftijdsgroep niet als belangrijkste etniciteitsfactor naar voren kwam, terwijl dit voor jongere respondenten wel het geval was. Daarnaast constateerde De Baets (2012) dat jongere participanten meer negatieve gevoelens tegenover het ABN beklemtonen dan oudere participanten en ook de positieve gevoelens van de participanten uit het onderzoek van Van Ouytsel (2012) tegenover het dialect gingen puur op voor jongeren. Mogelijk toont eenzelfde experiment met oudere participanten een ander effect.

Daarnaast kan iemands aanpassingsgedrag heel anders zijn wanneer men elkaar ook daadwerkelijk kan zien. In dit experiment werd er alleen gebruik gemaakt van het geluid via Skype en konden de participanten elkaar niet zien. In volgend onderzoek kan daarom ook eens gewerkt worden met beeld en kijken of de resultaten dan afwijken.

Referenties

- Allport, G. (1956). *The nature of prejudice*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Bakema, P. (2003). *Vlaams-Nederlands woordenboek. Van ambetanterik tot zwanzer*. Standaard Uitgeverij Antwerpen.
- Beheydt, L. (2003). “De moeizame weg van een standaardtaal. De externe en interne druk op het Nederlands”. In: J. Stroop (red.) *Waar gaat het Nederlands naartoe? Panorama van een taal*. Amsterdam: Bert Bakker, 152-163.
- Boves, T., & Gerritsen, M. (1995). *Inleiding in de sociolinguïstiek*. Gerritsen: Spectrum.
- Byrne, D. (1969). Attitudes and attraction. In: *Advances in Experimental Social Psychology 4*, 35-89.
- Cajot, J. (2012). “Waarom het Verkavelingsvlaams onvermijdelijk was. De ontwikkeling van een informele omgangstaal in Vlaanderen”, In: *De manke Usurpator – over Verkavelingsvlaams*, 39-66. Gent: Academia Press.
- Cohen, H. (1996). 'Coca versus Cola. Verschillen tussen Nederland en België in het gebruik van Engelse leenwoorden' (Differences Between the Netherlands and Belgium in the Use of English Loanwords), In: Sijs (1996). *Differences exist in pronunciation, plural formation, spelling, and frequencies of anglicisms; reasons for this divergence are summarized at the end*, 307-12.
- Daan, J. & Deprez, K. & van Hout, R. & Stroop, J. (1985). *Onze veranderende taal*. Het spectrum, Utrecht – Antwerpen.
- De Baets, P. (2012). *Het gesproken Nederlands in Vlaanderen. Onderzoek naar de perceptie en attitude van de gewone taalgebruiker*. Ongepubliceerde bachelorscriptie.
- Debrabandere, F. (2005). Oost-Vlaams en Zeeuws-Vlaams etymologisch woordenboek, Veen: Amsterdam/Antwerpen. In: Taeldeman, J. (1992): Welk Nederlands voor Vlamingen? *Nederlands van Nu* 40(2): 33-52.
- De Caluwe, J. (2000). Belgisch Nederlands versus Nederlands Nederlands. *Bundel wetenschappelijke nascholing 2000-2001*. Gent: Academia Press.
- De Caluwe, J. (2002). ‘Tien stellingen over functie en status van tussentaal in Vlaanderen’. In: J. De Caluwe, D. Geeraerts, S. Kroon, V. Mamadouh, R. Soetaert, L. Top & T. Vallen (red.), *Taalvariatie en Taalbeleid. Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen/Apeldoorn, Garant, 2002, p. 57-68.
- De Caluwe, J. (2006). Tussentaal als natuurlijke omgangstaal in Vlaanderen. In De Caluwe, J. & M. Devos, *Structuren in talige variatie in Vlaanderen*. Gent: Academia Press, p. 19-

34.

- De Caluwe, J. (2012). Deletie van tussentaal. De kloof tussen het taalbeleid en de taalpraktijk op school. In K. Absillis, J. Jaspers & S. Van Hoof (Red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams.* (pp. 101-122). Gent: Academia Press
- De Caluwe, D. Geeraerts, S. Kroon, V. Mamadouh, R. Soetaert, L. Top & T. Vallen (red.) *Taalvariatie en Taalbeleid. Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen.* Antwerpen & Apeldoorn: Garant, 87-104.
- De Caluwe, K., & Geeraerts, D. (2002) Taalbeleid en de lexicale Noord/Zuid-variatie: introductie, in J. De Caluwe, D. Geeraerts, S. Kroon, V. Mamadouh, R. Soetaert, L. Top & T. Vallen (red.). *Taalvariatie en taalbeleid. Bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen.* Antwerpen: Appeldoorn Garant.
- De Mars, D. (2009). *Attitudeonderzoek bij Nederlands- en Franstaligen in de Vlaamse Rand rond Brussel.* Vrije Universiteit Brussel.
- De Mooij, M. (1998a). *Global Marketing and advertising: Understanding cultural paradoxes.* Thousand Oaks: Sage Publications.
- De Mooij, M. (1998b). De wereld globaliseert niet: inkomens convergeren, maar culturen divergeren. *Tijdschrift voor marketing*, 1, 18-20
- De Mooij, M. (1998c). *Wereldmerken: hoe reclame omgaat met cultuurverschillen.* Alphen aan den Rijn/ Samsom.
- Deprez, K. (1984). Why do Antwerpians consider Netherlandic language varieties as ‘cultured’, ‘pleasant’, ‘beautiful’, ‘rich’? In: Deprez, K. (red). *Sociolinguistics in the Low Countries.* Amsterdam/Philadelphia, John Benjamins Publishing Company, 237-287.
- Deprez, K. (1985). “De aard van het Nederlands in Vlaanderen”. In: *Heibel* 19(4) 101-127.
- Deprez, K. & De Schutter, G. (1980). ‘Honderd Antwerpenaars en honderd Rotterdamers over dertien Nederlandse taalvariëteiten. Een attitude-onderzoek’. *Leuvense Bijdragen* 69, pp. 167-256
- Deprez, K. & Geerts, G. (1977). *Lexical and pronominal standardization. The evolution of standard Netherlandic in West Flanders.* In: *Zeitschrift für Dialektologie und Linguistik. Beihefte, Neue Folge* 22 (Wiesbaden: Steiner Verlag).
- De Schryver, J. (2012). Het einde van de tussentaal en de Vlaamse standaardtaaldiscussie. In K. Absillis, J. Jaspers & S. Van Hoof (Red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams.* (pp. 101-122). Gent: Academia Press.
- De Vriendt, S. (1989). “Nederlands in Nederland en Vlaanderen”. *Acta Universitatis*

- Wratislaviensis. Neerlandica Wratislaviensia* 4, 91-114.
- Garrett, P. (2010). *Attitudes to language / Peter Garrett*: Cambridge university press.
- Geeraerts, D. (2002). "Rationalisme en nationalisme in de Vlaamse taalpolitiek". In: J. De Caluwe, J., Geeraerts, D., et al. (red.), *Taalvariatie en taalbeleid, bijdragen aan het taalbeleid in Nederland en Vlaanderen*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant, p. 57-69.
- Geeraerts, D. (2001a). "Een zondagspak? Het Nederlands in Vlaanderen: gedrag, beleid, attitudes". *Ons Erfdeel* 44 (3), 337-343.
- Geeraerts, D. & De Sutter, G. (2003). 'Ma wa zegde gij nu? Da kanekik niet verstaan zelle!' Taalgedrag, taalbeleid en taalattitudes in Vlaanderen. In J. Stroop (red.), *Waar gaat het Nederlands naartoe?*, Amsterdam 2003, blz. 54-64.
- Geeraerts, D., Grondelaers, S. & Spielman, D. (1999). *Convergentie en divergentie in de Nederlandse woordenschat. Een onderzoek naar kleding- en voetbaltermen*. Meertens Instituut, Amsterdam.
- Gerritsen, W. (1991). "De lust voor dezen studietak". De medioneerlandicus en zijn publiek', in F.P. van Oostrom e.a., *Misselijke tonghe. De Middelnederlandse letterkunde in interdisciplinair verband*. Amsterdam, 171-187.
- Ghyselen, A. (2009b). Ne zelfzekere leraar of gewoon nen enthousiaste mens? Een matched-guise onderzoek naar de attitude tegenover tussentaal tussen bij West-Vlamingen. In: *Taal & Tongval* 61, 83-113.
- Giles, H. (1973). 'Accent mobility: A model and some data', In: *Anthropological Linguistics* 15, p. 87-105.
- Giles, H. (1977). Social psychology and applied linguistics: towards an integrative approach. In: *ITL* 35, 27-42.
- Giles, H. & P. Powesland (1975). *Speech style and social evaluation*. London: Academic Press.
- Goossens, J. (2000). "De toekomst van het Nederlands in Vlaanderen". *Ons Erfdeel* 43 (1), 3-13.
- Haeseryn, W. (1996). "Grammaticale verschillen tussen het Nederlands in België en het Nederlands in Nederland: een poging tot inventarisatie". In: R. van Hout & J. Kruijzen (red.) *Taalvariëties. Toonzettingen en modulaties op een thema*. Dordrecht: Foris Publications, 109-129.
- Hagen, A., (1980). "Attitudes van leerkrachten tegenover het Standaardnederlands in Vlaanderen". In: J. Kruijzen [red.], *Liber amicorum Weijnen*. Assen, Van Gorcum, p.164-175.

- Hendrickx, R. (2001). Laat ons ne keer te goei naar onszelf luisteren. Taalsignaal voor 6 miljoen Vlamingen.
http://vrttaal.net/taaldatabanken_master/taalbeleid/tussentaalcampagne.shtml.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International differences in work related values*. Beverly Hill, CA, Sage.
- Impe, L. (2010). *Mutual intelligibility of national and regional varieties of Dutch in the Low Countries*. Onuitgegeven proefschrift, Katholieke Universiteit Leuven.
- Impe, L. & Speelman, D. (2007). Vlamingen en hun (tussen)taal - een attitudineel mixed guiseonderzoek. In: *Handelingen van de Koninklijke Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis LXI*, 109-128.
- Jaspers, J. (2001). "Het Vlaamse stigma. Over tussentaal en normativiteit". *Taal en Tongval* 53 (2), 129-153.
- Janssens, G., & Marynissen, A. (2005). *Het Nederlands van vroeger en nu*. Leuven: Acco.
- Knops, U. (1982). *Attitudes van Vlamingen tegenover de Nederlandse standaardtaal* (dissertatie). Nijmegen: Katholieke Universiteit Leuven.
- Knops, U. (1987). *Andermans en eigen taal/ een inleiding in de sociale psychologie van taal*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Knops, U., & Van Hout, R. (1988). *Language attitudes in the Dutch language area*. Foris.
- Marnef, C. (2012). *Tussen taal en hedendaags jeugdtheater. Een onderzoek naar het gebruik van tussentaal in recente producties van HET PALEIS*. Onuitgegeven masterscriptie. Universiteit Gent: vakgroep Nederlandse Taalkunde.
- Muhr, R. (2012). 'Linguistic dominance and non-dominance in pluricentric languages: A typology'. In Muhr, Rudolf (ed.) *Non-dominant Varieties of pluricentric Languages. Getting the Picture*. Frankfurt am Main etc: Peter Lang, pp. 23-48.
- Münstermann, H. & Van Hout, R. (1988). Language Attitudes and the Prediction of Dialect Use. In Knops, U. & Van out, R. (Ed.), *Language Attitudes in the Dutch language area* (pp. 173 --- 188): Foris.
- Noske, R. (2007b). 'Een aan het Frans ontleend principe van fonologische organisatie in het Zuid-Nederlands.' In Fenoulhet, Jane et al. (eds.), *Neerlandistiek in contrast*. Amsterdam: Rozenberg Publishers, 275-285.
- Plevoets, K. (2008). *Tussen spreek- en standaardtaal. Een corpusgebaseerd onderzoek naar de situationele, regionale en sociale verspreiding van enkele morfosyntactische verschijnselen uit het gesproken Belgisch-Nederlands*. Leuven, Doctorale dissertatie, ku Leuven.

- Plevoets, K. (2012). 'Verkavelingsvlaams als de voertaal van de verburgerlijking van Vlaanderen'. *Website van de Belgische Kring voor Linguïstiek*. Vogelee Svetlana, Brisard Frank, De Brabanter Philippe, Dendale Patrick & Le Bruyn Bert (red.). *Studies van de BKL – Travaux du CBL – Papers of the LSB*, volume 4, 2009. Belgische Kring voor Linguïstiek.
- Plevoets, K. (2009). 'Verkavelingsvlaams als de voertaal van de verburgerlijking van Vlaanderen'. In: *Studies van de bkl*
<<http://webh01.ua.ac.be/linguist/SBKL/sbkl2009/ple2009.pdf>>.
- Plevoets, K. (2012). 'Van hetzelfde laken een pak: Verkavelingsvlaams als uiting van status in het nieuwe rijke Vlaanderen'. In: K. Absillis, J. Jaspers & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator. Over Verkavelingsvlaams*. Gent, Academia Press, 2012, p. 189-223.
- Smits, T. (2012). Substandaardtaal: tussen dialect-Ersatz en Ersatz-dialect. Regionaliseringsprocessen in het Duitse en het Nederlandse taalgebied. In: *De manke Usurpator*, pp. 327-348.
- Schwartz, S. & Ros, M. (1995). Values in the West: A Theoretical and Empirical Challenge to the Individualism-Collectivism Cultural Dimension. *World Psychology* 1, 91-122.
- Taeldeman, J. (2008). Zich stabiliserende grammaticale kenmerken in Vlaamse tussentaal. *Taal en Tongval*, 60 (1), 26---50.
- Taeldeman, J. & Van de Velde, K. (1997). *Onderzoek naar de uitspraak van recentere leenwoorden in het Belgisch Nederlands*. Vakgroep Nederlandse Taalkunde, Universiteit Gent.
- Tajfel, H. (1981). *Human groups and social categories. Studies in social psychology*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Trommelen, M. & Zonneveld, W. (1989). *Metrische Fonologie*. Muiderberg: Coutinho.
- Vancompernelle, H. (2012). *Normgevoeligheid: Attitude van Vlaamse jongeren ten aanzien van het Standaardnederlands, de tussentaal en het dialect*. Academia Press.
- Van den Oudenhoven, K. (2008). *De perceptie en aanvaarding van leenwoorden: de rol van taalbewustzijn*. Universiteit Gent.
- Van den Toorn, M., Pijnenburg, W., Van Leuvensteijn, J. & van der Horst, J. (1997). *Geschiedenis van de Nederlandse taal*. Amsterdam. Amsterdam University press.
- Van der Sijs, N. (1996). *Leenwoordenboek*. Den Haag/Antwerpen. Sdu/Standaard.
- Van der Sijs, N., Verhoeff, P. (2004). *Taal als mensenwerk: het ontstaan van het ABN*. Sdu: Uitgevers Den Haag.
- Van Gijssel, S., Speelman, D. & Geeraerts, D. (2008). "Style shifting in commercials."

- Journal of Pragmatics*. 40. (2008): 205-226
- Van Gijssel, S., Geeraerts, D. & Speelman, D. (2002). "A functional analysis of the linguistic variation in Flemish spoken commercials". In: G. Purnelle, C. Fairon & A. Dister (red.) *Le poids des mots. Proceedings of the 7th International Conference on the statistical analyses of textual data*. Louvain-la-neuve : Presses Universitaires de Louvain, 1136-1144.
- Van Heteren, A. (2014). *Titel Onbekend*. Onuitgegeven scriptie. Universiteit van Tilburg: Faculteit Geesteswetenschappen.
- Van Istendael, G. (1989). *Het Belgische labyrint: de schoonheid der wanstaltigheid*. Amsterdam: De Arbeiderspers.
- Van Ouytsel, J. (2012). *Dialectverlies of dialectrevival? Actueel taalgebruik in Vlaanderen*. Gent: Academia Press.
- Wardhaugh, R. (2006). *An introduction to sociolinguistics* (5th ed.) Oxford: Blackwell.
- Zenner, E. (2007). *Expeditie Tussentaal. Een corpusgebaseerd onderzoek naar interen intrasprekervariatie in het gebruik van de Vlaamse tussentaal in "Expeditie Robinson"*. Leuven: Licentiaatsverhandeling.

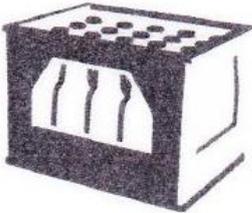
Bijlage 1. Overzicht icoontjes fonologische- en lexicale aanpassing

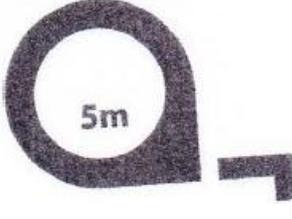
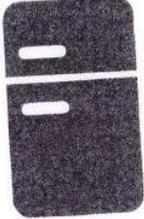
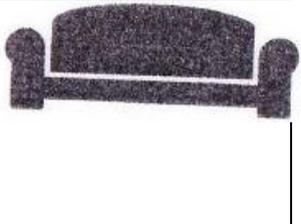
Fonologische aanpassing

Croissant (Franse uitspraak)	Prei (diftongering)	Boeket (Franse uitspraak)	Tennisracket (Engelse uitspraak)
			
Chocolade (Franse uitspraak)	Caravan (Engelse uitspraak + klemtoon)	Huis (diftongering)	Parfum (Franse uitspraak)
			
Salami (klemtoon)	Tram (Engelse uitspraak)	Pamper (Engelse uitspraak)	Tandem (Engelse uitspraak)
			
Politie (Franse uitspraak)	Pyjama (klemtoon)	Puzzel (Engelse uitspraak)	Cadeau (Franse uitspraak)

			
Garage (Franse uitspraak)	Bikini (klemtoon)	Wasmachine (eindsjwa)	Station (Franse uitspraak)
			

Lexicale aanpassing

Zaklamp (NL) Pillamp) (VL)	Wastafel (NL) Lavabo (VL)	Krat bier (NL) Bak bier (VL)	Schroef (NL) Vijs (VL)
			
Pinpas (NL) Bankkaart (VL)	Pan (NL) Pot (VL)	Riem (NL) Ceintuur (VL)	Prullenbak (NL) Vuilbak (VL)
			
Magnetron (NL) Microgolf (VL)	Klosje garen (NL) Draadspoel (VL)	Rolmaat (NL) Lintmeter (VL)	Koelkast (NL) Ijskast (VL)

			
Veer (NL) Pluim (VL)	Spijker (NL) Nagel (VL)	Mobiele telefoon (NL) GSM (VL)	Soeplepel (NL) Pollepel (VL)
			
Biertje (NL) Pintje (VL)	Pylon (NL) Verkeerskegel (VL)	Kop koffie (NL) Tas koffie (VL)	Bank (NL) Zetel (VL)
			

Bijlage 2. Informatie en Consentverklaring

Code:

Titel: Skypespel

Doel onderzoek: We zijn geïnteresseerd in de manier waarop mensen een dialoogspel spelen via het internet, waarbij de spelers elkaar alleen maar kunnen horen. Het is daarbij van belang dat je Nederlands als moedertaal spreekt, en in Nederland geboren en opgegroeid bent. Voor onze onderzoeksdoeleinden zal het gesprek dat jullie voeren tijdens het spel worden opgenomen. Het experiment bestaat uit 2 delen: je moet een korte vragenlijst invullen, en je moet het spel zelf spelen met iemand via Skype.

Duur onderzoek: Het onderzoek duurt maximaal 60 minuten. Je kunt er 1 proefpersoonuur mee verdienen.

Vertrouwelijkheid: Alle data die worden verzameld zullen hoogst vertrouwelijk behandeld worden. Hoewel jouw geanonimiseerde persoonsgegevens langer dan 6 maanden bewaard kunnen blijven, zal jouw naam in geen enkel geval verbonden worden aan de resultaten. Je geluidsopnames zullen 5 jaar worden bewaard in een digitaal archief van de UvT.

Vrijwillige deelname: Je bent niet verplicht om aan dit onderzoek deel te nemen. Als je toestemt in deelname, kun je op elk moment je deelname aan het onderzoek opzeggen. Je bent niet verplicht om vragen te beantwoorden die je niet wilt beantwoorden of aan taken deel te nemen die je niet wilt uitvoeren.

Contact: Mocht je na afloop van dit onderzoek nog vragen hebben, dan kun je contact opnemen met Marc Swerts. Voor meer informatie over de richtlijnen waaraan onderzoeken dienen te voldoen, zie het proefpersonenreglement en de ethische richtlijnen onder Course Information van de Proefpersonenpool op Blackboard.

Toestemming

- Ik heb deze Informatie & Consentverklaring kunnen lezen en het onderzoek is aan mij uitgelegd. Ik heb de mogelijkheid gehad om vragen te stellen over het onderzoek en mijn

vragen zijn beantwoord. Ik ben bereid om te participeren in het huidige onderzoek. Indien gewenst krijg ik een kopie van deze verklaring na ondertekening.

- Ik ga ermee akkoord dat er geluidsopnames gemaakt worden van mijn stem JA / NEE
- Ik ga ermee akkoord dat mijn geluidsopnames voor onderzoeksdoeleinden worden gebruikt JA / NEE

Handtekening proefpersoon

Datum

Naam proefpersoon

Handtekening proefleider

Datum

Bijlage 3. Overzicht participanten

Nr.	Sekse	Leeftijd	Plaats	Provincie	Nationaliteit
1	M	21	Schoten	Antwerpen	Vlaams
2	V	21	St. Truiden	Limburg	Vlaams
3	V	20	Mechelen	Antwerpen	Vlaams
4	V	20	Essen	Antwerpen	Vlaams
5	V	19	Rotselaar	Vlaams Brabant	Vlaams
6	V	19	Hoogstraten	Antwerpen	Vlaams
7	V	19	Willebroek	Antwerpen	Vlaams
8	M	18	Ranst	Antwerpen	Vlaams
9	V	18	's-Gravenwezel	Antwerpen	Vlaams
10	V	24	Varsenare	West Vlaanderen	Vlaams
11	M	18	Stabroek	Antwerpen	Vlaams
12	V	23	Dessel	Antwerpen	Vlaams
13	V	23	Dendermonde	Oost Vlaanderen	Vlaams
14	V	21	Dessel	Antwerpen	Vlaams
15	V	21	Antwerpen	Antwerpen	Vlaams
16	M	24	Leuvel	Vlaams Brabant	Vlaams
17	V	23	Leuven	Vlaams Brabant	Vlaams
18	M	19	Peer	Limburg	Vlaams
19	V	23	Aartselaar	Antwerpen	Vlaams
20	V	23	Berlaar	Antwerpen	Vlaams
21	M	23	Purmerend	Noord Holland	Nederlands
22	V	25	Almkerk	Noord Brabant	Nederlands
23	V	24	Almere	Flevoland	Nederlands
24	M	21	Den Bosch	Noord Brabant	Nederlands
25	V	18	Brunssum	Limburg	Nederlands
26	V	24	Zundert	Noord Brabant	Nederlands
27	V	20	Tilburg	Noord Brabant	Nederlands
28	V	20	Roosendaal	Noord Brabant	Nederlands
29	V	23	Roosendaal	Noord Brabant	Nederlands
30	V	19	Meerssen	Limburg	Nederlands
31	V	20	Best	Noord Brabant	Nederlands
32	V	25	Ootmarsum	Overijssel	Nederlands
33	V	24	Liessel	Noord Brabant	Nederlands
34	M	23	Goirle	Noord Brabant	Nederlands
35	M	25	Breda	Noord Brabant	Nederlands
36	M	18	Eindhoven	Noord Brabant	Nederlands
37	M	28	Wijchen	Gelderland	Nederlands
38	V	23	Eindhoven	Noord Brabant	Nederlands
39	V	20	Schoondijke	Zeeland	Nederlands
40	V	24	Eindhoven	Noord Brabant	Nederlands

Bijlage 4. Fonologische aanpassingen (convergentie) per woord

Vlaanderen	Ronde 1	Ronde 2
Croissant	1	3
Tram	3	3
Prei	1	1
Salami	2	3
Tandem	1	1
Bikini	3	2
Wasmachine	4	4
Caravan	6	6
Politie	0	1
Pyjama	3	2
Puzzle	1	1
Parfum	3	4
Tennisracket	1	2

Nederland	Ronde 1	Ronde 2
Croissant	2	1
Wasmachine	0	1
Tennisracket	0	1